

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDA İSTİHBARAT VE PROPAGANDA

Servet AŞAR*

Giriş

Bir savaşın kazanılması için yürütülmesi gereken en önemli faaliyetler istihbarat ve propagandadır. İstihbarat ve propaganda insanların topluluklar halinde yaşamaya başlamasından günümüze kadar, tarihin her devrinde görülmüştür.

Önceleri yalnız düşman silâhlarının etkisinden kurtulmak için askerî otoriteler tarafından yürütülen istihbarat ve propaganda hizmeti daha sonraları yaygınlaşarak, iktisadî ve ticarî alandan günlük yaşantımıza kadar girmiştir.

Başlangıçta bir çok ülke tarafından fazlaca önemsenmeyen hatta ihmal bile edilen bu iki hizmet, sonraları büyük bir önem kazanmıştır. Bir milletin varlığı ile yakından ilgili olan istihbarat hizmeti ile düşmanın niyet ve maksadını önceden öğrenmek ve savaş gücü hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmak suretiyle sonradan doğabilecek birçok olumsuz sonucun önlenmesi mümkündür. Bir savaş sırasında kuvvet ve insan kaybından kaçınan her devlet, düşmanın silâh ve planlarını önceden öğrenmeye ve bu plânlar doğrultusunda propagandasını oluşturmaya mecburdur. Gerçekten de istihbarata ve bunun sonucunda propagandaya önem veren devletler her zaman güçlü bir şekilde ayakta kalmışlardır.¹

Uluslararası ilişkilerde güç ve rekabet mücadelesinin bilinen araçları diplomasi, ticaret ve savaştır.² Ancak, milyonlarca insanın hayatına, büyük ve telafisi zor yıkımlara sebep olan iki dünya savaşını yaşayan yüzyılımızın özellikle ikinci yarısından sonra, güç ve rekabet mücadelesi için diplomasi ve ticaretin yeterli olmadığı, savaşa başvurmanın ise bütün insanlığın yok olması sonucunu doğuracağı gerçeği karşısında, üçüncü bir araç ihya edilmiş ve hemen hemen bütün devletlerce kamu hizmeti niteliğine kavuşturulacak açık veya örtülü şekilde örgütlendirilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu araç, psikolojik harekâttır.

Binlerce yıl önce savaş hilesi, düşmanı tanıma ve içinden çökertme gibi eylemler istihbarat faaliyetleri sayılıyor ve uygulanıyordu. On altıncı yüzyılım başlarında Katolik inancın korunması ve geliştirilmesi örtüsü altında Müslüman dünyanın tek ve güçlü temsilcisi Türk İmparatorluğunun toplum ve dini yapısının çözümlenmesi, manevî hayatının ve toplumsal dayanışmanın güçsüz kılınarak bir

* Öğr. Yüzbaşı, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı (Genelkurmay ATASE Bşk.lığı ATAREM Genel Sekreterliği / Araştırmacı Konferansçı)

¹ Ergun Hiçyılmaz; Teşkilât-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri, İstanbul, 1996,

² OSKAY, Ünal; Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş, İstanbul, 1992, s.268.

tehdit olmaktan uzaklaştırılması amacıyla, Papalık tarafından adı geçen devletin dini konularını, Hıristiyan azınlıklarını hedef kitle şeklinde planlayan hizmetler "Propaganda" adı altında örgütlendi. On dokuzuncu yüzyılda "propaganda faaliyetleri" bazı devletlerce kamu hizmeti sayıldı. Dinî, siyasî, askerî ve kültürel hedeflere yönlendirilen propaganda faaliyetleri rakip veya savaşan devletlerin sivil ve asker kitlelerini etkilemeyi, yönlendirmeyi esas alır. Propaganda bu dönemde yanılma, taraftar kazanma, planlanmış istekleri kabul ettirme aracı olarak kullanıldı. Çağımızın başında, propaganda hizmetleri, haber alma faaliyetlerinin tamamen dışında, bağımsız bir niteliğe kavuşturuldu. Rakiplerin güçsüz kılınması için dost, müttefik, tarafsız devletlerin kamuoylarını yönlendirme ve etkileme aracı haline getirildi. Savaşta ise, açıklanan görevleriyle birlikte muharebe alanlarının ve gerilerinin belirlenen amaçlar doğrultusunda hedef kitle sayılarak yanılma, kışkırtma gibi görevleri üstlenen "harp propagandası" hizmetleri örgütlenmeye başlandı. Birinci Dünya Savaşı devam ederken "propagandayı", "dezenformasyonu" ve "ajitasyonu", ülke içinde ve dışında, varlığının devamı için temel şart olarak kabul eden Sovyet ihtilâli ve Bolşevik rejim propaganda faaliyetlerinin kapsamını ve özelliklerini geliştirdi. Siyasî görüşlerin, düşüncelerin ve bir ideolojinin propaganda ile benimsetilip yaygınlaştırılacağı, rakip düşünce ve ideolojilerinin etkisiz kılınabileceği en geniş biçimde bu rejimle birlikte ortaya kondu ve uygulandı. Savaşın sona propaganda, bir anlamda toplumlara yeni hayat tarzlarını benimsetme aracı haline getirildi. Nasyonal sosyalizm ve faşizm büyük ölçüde propaganda aracının etkin ve verimli şekilde uygulanmasıyla Nazi Almanya'sını ve Faşist İtalya'yı dünya sahnesine çıkardı. İkinci Dünya Savaşı'nda "propaganda hizmet ve faaliyetleri" savaşın her ülke için harbin hedeflerinin ele geçirilmesinde en etkin psikolojik etkileme ve destek aracı olarak değerlendirildi. Bu yaklaşımla bilim, sanat ve teknolojiyle donatılıp güçlendirilerek yeniden örgütlendirildi.

Çağımızda propaganda, kişilerin olduğu kadar, toplumların tutumlarını düzenlemek ve fikirlerini yaymak içinde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Fakat, propagandanın bu alandaki gücünü fazla da abartmamak gerekir. Çünkü propaganda bir araçtır ve amaca ulaşmada bir dereceye kadar etkilidir. Bu konuda yüzde yüz fayda temin edilebileceğine dair bir garanti yoktur. Eğer propagandanın kesin netice elde edebilen bir araç olduğuna dair bir iddianın haklılık payı olsaydı, propagandayı bir silâh olarak kullanma başarısını göstererek, büyük bir hızla Almanya'nın tartışılmaz tek lideri durumuna gelen Hitler'in, hiçbir zaman yenilmemesi, her zaman başarısını sürdürmesi ve hayatına mal olan o korkunç sonla karşılaşmaması gerekirdi. Yine, bir insan ömrü için uzun, fakat bir devlet ömrü için kısa sayılabilecek bir süre içerisinde yıkılıp giden Sovyetler Birliği'nin, dünyada olup bitenden tamamen habersiz bıraktığı, yanlış bilgi ve yönlendirmelerle idare etmeye çalıştığı İmparatorluğu'nun da yıkılmaması gerekirdi.

Aslında propaganda, istenmeyen kafalara kendi kendine girmediği gibi, ne yeni olan bir şeyi anlatma, ne de inancını yitirmişleri yeniden inandırma gücüne de sahip değildir. Usta propagandacılar, karşılarındakilerin zihninde zaten iyice belirmiş olan fikir ve umutları daha çok geliştirir ve onların içindeki gizli anlam ve duyguları yansıtabilirler. Bir fikir zorlanmazsa kişi ancak, önceden bildiklerine inanabilir. Propaganda şartları değiştirmez, sadece bu şartlar; altındaki inançları değiştirebilir. İnsanların inançlarını değiştirmeye zorlayamaz, sadece onları böyle yapmaya ikna edebilir.³ Yapılmasını istediği davranışları geliştirebilir.

Uluslararası özelliklere sahip bir propagandayı hedefleri açısından incelediğimizde:

Kendi halkı,

Dost devletlerin halkları,

Düşman devletlerin halkları,

Tarafsız devletlerin halkları olmak üzere dört ana başlık altında toplayabiliriz.

Propaganda faaliyetleri başlangıcı itibarıyla, siyasî ve askerî mücadelelerin vasıtası olarak kullanılırken, günümüzde ekonomik rekabet ve halkla ilişkiler alanında da çok ön plâna çıkmıştır.⁴

Propaganda kavramının kazandığı yeni boyutlar ve nitelikler sonucunda yeni kavramlar üretildi. "Psikolojik Savunma", "Psikolojik Savaş", "Soğuk Savaş", "Siyasî Savaş", "Beyaz Savaş" gibi kavramlar, devletlerarası güç ve rekabet mücadelesinde kullanılan araçlar olarak tanımlanmaya başlandı. Artık propaganda yeni yaklaşımlarla yoğun şekilde uygulanan, plânlı etkileme ve yönlendirme ve hatta yönetme faaliyetlerinin bir parçası haline geldi. Gerçekte, "Top yekûn Savaş" konseptinin yarattığı bu tutum ve davranışların, sonunda devletlerin güç ve rekabet mücadelesinde, zora başvurmadan, rakipleri içindeki hedef kitlelerin düşünce, davranış ve eylemlerini önceden planlanmış hedefler doğrultusunda yönlendirerek amaç ve çıkarlarını sağlayabilecekleri ortaya çıktı. Dost, müttefik ve tarafsız ülke kamuoyları üzerinde uygulanacak bu gibi faaliyetlerle dış politikanın destekleneceği, güçlendirileceği kabul edildi. Çağımızın ikinci yarısından sonra hemen hemen her gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede "Psikolojik Harekât" kamu

³ Osman, Özsoy; Geçmişten Günümüze Yöntem ve Uygulamalarıyla Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma, İstanbul, 1998, s. 3.

⁴ Niyazi, Berkes; Propaganda Nedir? Ankara, 1942, s. 121.

hizmeti şeklinde örgütlendi. Kavram, resmi belgelere geçti ve hukuk düzenlerinde yerini aldı.⁵

Propaganda faaliyetlerinin öneminin en belirgin bir şekilde hissedilmesi, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte başlayacaktır. Gerçekten de savaşın başlarında hiçbir ülkenin belli bir merkezden yönetilen bir propaganda teşkilâtı ağı bulunmuyordu. Almanya, İngiltere ve Fransa'da savaş devam ettikçe, tecrübeler ve karşılaşılan zorunluluklar nedeniyle, propaganda teşkilâtları ortaya çıkmaya başlamıştır.⁶ Nitekim 1914-1918 yılları arasında süren savaş boyunca, askerî harp kadar propaganda savaşı da önem kazandı. Propaganda bir harp silâhı olarak en sistemli şekilde savaşta kullanıldı. Bu savaş propaganda adına şunu gösterdi: Gerek askerî gerekse ekonomik alanda elde edilecek zafer, ancak düşmanın maneviyatını kırmak ve kendi tarafının maneviyatını sağlam tutmakla mümkündür.

Propagandanın bir silâh olarak ilk kez Birinci Dünya Savaşı'nda sistemli bir şekilde kullanıldığını söylemenin bir gerekçesi de şudur: 1917 yılında Alman topraklarında propaganda kâğıdı atan iki İngiliz pilotu Almanların eline esir düşünce, bunlar ağır savaş suçu işledikleri gerekçesiyle mahkemeye sevk edilmişler ve on yıl ağır hizmete mahkûm edilmişlerdir. 1923 yılında La Haye'de, savaşlarda hava propagandalarının yapılabileceğinin kabul edilmesinden sonra, propaganda resmen meşrû bir silâh olarak kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda uygulanan propagandanın başlıca amaçlarını " belli bir dava uğruna kamuoyunu kontrol etmek ve düşman (karşı taraf) aleyhine hisler oluşturmaktır. Savaşta ise devletin silâhlı kuvvetlerinin manevî kuvvetini en üst seviyede tutmak, düşman kuvvetlerinin maneviyatını sarsmak, kendi kamuoyunun tarafsızlığı üzerinde kanaatler oluşturmak ve mümkünse onları kazanmaya çalışmak " şeklinde açıklayabiliriz.⁷

Yazılı basının kamuoyu oluşturan önemli bir etken olmaya başladığı, Birinci Dünya Savaşı'nda hükümetler, bu büyük savaşa neden katıldıklarını ve bu büyük savaştan ülkelerinin galip çıkması durumunda ne gibi çıkarlar elde edeceklerini ve bu konudaki haklılık gerekçelerini başta kendi uluslarına ve daha sonra da bütün dünya kamuoyuna anlatma gereğini duymuşlardır. Bunun sonucunda ise inanılmaz bir propaganda savaşı başlayacaktır.

Bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Savaşları'nda uygulanmış olan istihbarat ve propaganda faaliyetleri ayrıntılarıyla incelenmeye çalışılacaktır.

⁵ Ertuğrul Zekai Ökte; "Uluslar arası İlişkiler- Psikolojik Harekât ve Psikolojik Harekât Tehdidi" Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı, 2, s. 115

⁶ Berkes; s. 66.

⁷ Oskay; s. 63-64.

I. Osmanlı İmparatorluğuna Karşı İtilâf Devletleri Tarafından Uygulanan Propaganda Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması üzerine, Hindistan Hükümetinin, bir beyanname hazırlayıp dağıttığını görüyoruz. Bu beyanname Hindistan Hükümeti tarafından Kasım ayının ikisinde çıkarılan aşağıdaki duyuru:

Hükümet, Kral hazretlerinin kutsal yerler konusundaki izlediği yolu belirlemektedir. Büyük Britanya ile Türkiye arasında savaş çıkması düşüncesiyle ki adı geçen savaş Büyük Britanya'nın grubuna yönelik olarak Osmanlı Hükümetinin önlemsiz, sebepsiz ve kasıtlı hareketinden ileri gelmiştir. Hükümet, Kral hazretlerinin dinin içyüzünü taşıyan hiçbir sorunu karşılamayan bu savaştaki konumu hakkında kral hazretlerinin sadık İslâm uyruklarınca hiçbir yanlış anlamaya meydan vermemek üzere Arabistan'ın şehirlerinin gelişmişlerinden Cidde İskelesi dahil olduğu halde kutsal yerler hakkında şu bildiriye sunmaya asaletli genel vali hazretleri hükümet tarafından izin verilmiştir.

Hindistan'ın kutsal yerlerdeki İslâm büyüklerine ait mezarlıkları ziyaret eden hacılara müdahale olmadığı sürece bu kutsal yerler ve Cidde İngiltere Deniz Kuvvetleri ve askerleri tarafından hücum ve saldırıdan korunacaktır. Hükümet, Kral hazretlerinin dileği üzerine Fransa ve Rusya hükümetleri adı geçen hükümete benzer güvence vermişlerdir.⁸

Bu beyanname, Kasım ayının ilk haftasında Hindistan Hükümetince yayınlanmıştır.

Bundan sonra İngilizlerce Araplara mahsus bir beyanname daha yayınlanır ve İngiltere'nin Arap dostluğu anlatılarak, Arapların İngilizlere düşmanca davranmamaları şartıyla bu dostluğun devam edebileceği vaat edilir. Bu beyanname en çok Mısır ve Sudan için geçerliydi. Ancak, uçaklarla Palettin ve Suriye'ye dağıtılır. Bir müddet sonra da Şerif Hüseyin İngilizlerden bu beyanname dağıtımının durdurulmasını ister. Çünkü, okuma ve yazma bilmeyen Bedevilerin beyannameleri, Osmanlı memurlarına gösterdikleri ve bu durum karşısında ceza aldıklarını ifade eder. Bahsedilen beyannameler Hintli Müslümanları ve Arap halkını memnun etmek ve kısmen de olsa rahatlatmak için yayınlanmıştı. Daha sonra ise, Arabistan için ayrı bir beyanname hazırlanır ve dağıtılır. Bu beyanname "İngiltere, Almanya'ya karşı savaşa ancak küçük Belçika'ya yapılan bir saldırı yüzünden girmiştir. Almanya içine düşmüş olduğu bu zor durumdan kurtulmak için Osmanlı Devletini de aldatarak bolca para verdi ve muradına erdi. Cihad emrini ortaya attılar. Zira, idaremizde milyonlarca Müslüman var; bunların yüz binlercesi ordumuzda görev yapmaktadır. Almanya'nın istediği bütün bu

⁸ Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu; Klasör: 194, Dosya:82/506, Fihrist:59-1

şartları aleyhimizde kullanmaktır. Dolayısıyla kalbi akide-i İslamiyet ile dolu olan her gerçek Müslüman, kendi inancını hiçe sayarak veya bayrağını hükümeti elinde baziçe edip, Almanların menfaatleri uğrunda kendisini kurban etmeye tenezzül etmeyeceği şüphesizdir. İngiliz, Fransız ve Rus uyruğu olan Müslümanlarla Osmanlı Devleti'nin aydın tabakası kâmilen Osmanlı Devleti'nin tuttuğu bu kötü yolun aleyhindedir..."

İngiltere, savaşın başından beri Hint Müslümanlarının Türklere olan ilgisini sona erdirmek ve bu ilgiyi Araplara çevirmek için büyük bir çaba sarf etmiştir.

İngiliz propagandası Osmanlı'nın, daha doğrusu Osmanlı ileri gelenlerinin Almanlardan bol para yani rüşvet alarak savaşa katıldığını her tarafa yaymıştır. Örneğin, 2 Kasım 1914 tarihinde, Osmanlı La hey elçiliğinin, Babı-ı Ali'ye göndermiş olduğu bir telgrafta bu konularla ilgili olarak açıklamalar yapılmıştır. Yine bu konularla ilgili olarak Ağa Han da bir beyanname yayınlar ve bütün İngiliz resmi ve gizli makamları bu beyannameyi dağıtmakla görevlendirilir. Bu beyanname; "Kemal-i teessüfle müşahede ediyorum ki, Osmanlı hükümeti hiç sebepsiz İngiltere ve Rusya hükümdarları gibi kuvvet ve satvet sahibi iki imparator aleyhine Almanya'nın emir ve nüfuzunu kabul ederek onunla iş birliği yapmış ve savaşa atılmıştır. Bu olay, sultanın irade ve isteği üzerine olmamıştır. Ancak, Almanya ile birkaç Türk subayının kışkırtmaları sonucu onu, savaş ilânına mecbur etmiştir.

"Almanya ve Avusturya İslâm'ın sadık, garezsiz, ivazsız dostları değildir. Birisi, Bosna'yı kendi ülkesine katmış olduğu gibi, öbürü de Kerbela, Necef ve Bağdat dahil olmak üzere El Cezire ve Küçük Asya'da egemenlik kurmaya çalışıyor. Maazallah-ı Taala Almanya savaşı kazanacak olursa, Türkiye ancak onun tâbii olarak kalabilecek, Kayser'in bir memur veya vekili (Resident) Türkiye'nin hâkimi olacak, kutsal kentleri murakabe edecektir.

"Bu savaşta hiçbir Müslüman menfaati tehdit edilmemekte idi ve dinimiz tehlikede değildi. Türkiye dahi tehlikede değildi" çünkü barış içinde kalsaydı ülkesinin bütünlüğünü sağlayacaklarını İngiltere, Rusya ve Fransa kendisine resmen bildirmişlerdi. Türkiye İslâm'ın vekili idi ve Haremeyn-i Muhteremeynin (Mekke ile Medine) onun elinde bulunmasından İslâm âlemi memnun idi. Şimdi ki Türkiye, bu kadar felâketli bir surette kendini Alman elinde bir âlet yaptı, o yalnız kendini mahvetmedi aynı zamanda İslâm'ın vekili sıfatını da kaybetti ve şemet onu ezecektir. Türkiye dinselliğe aykırı bir dava için kılıç çekmeye kandırıldı, başkaca her ne olursa olsun o, yalnız bu yüzden dahi mahvolabilir ve büyük bir ulus sıfatıyla haiz olduğu mevki kaybedecektir, zira kral-impator (İngiltere kralı Hindistan impatoru) ve Çar gibi kudretli impatorlar hiçbir vakit yenilemezler. Esasen binlerce Müslüman kendi hükümdarları (İngiltere kralı) için savaşmaktadırlar ve herkes görmelidir ki Türkiye İslâm davası veya istiklâlinin

muhafazası için savaşa girmemiştir. Dolayısıyla şimdi bizim Müslüman sıfatıyla görevimiz dünyevi tebaiyetimize sadık, bağlı ve itaatli kalmaktır.”⁹

Bilindiği gibi, Osmanlılar Birinci Dünya Harbi sıralarında “cihadı mukaddes” ilân etmişlerdi. Bununla İngilizlerin sömürgesi durumunda olan İslâm ahaliyi, onlara karşı tahrik etmek, cepheyi İngilizlerin aleyhine genişleterek, arkadan vurabilmek, özellikle Orta Doğuda ilerlemelerini durdurmak, Hindistan ve diğer sömürgelerden gelecek asker ve maddî yardımı engellenmek istenmişti. Türkler ve Almanlar bu maksatla Afganistan, İran ve Hint Müslümanları arasında geniş faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Teşkilât-ı Mahsusa’sı buralarda Çerkez Ethem’i görevlendirmiştir. Zaman içerisinde yeterli olmasa da bazı müspet sonuçlar elde edilmişti. İngilizler çağrının doğurabileceği kötü sonuçların bilincindeydiler. Zaten en çok çekindikleri olaylardan biri de Enver Paşanın Almanlarla birlikte hazırlayıp ilân ettiği bu cihattı.¹⁰

Çağrının sadece İngiliz sömürgelerinin değil cephelere sevk edilen Türk askerinin katılımını artıracığı şüphesizdir. İngilizler sömürgelerinde cihad-ı mukaddes karşı tedbirler alırken aynı zamanda cephelerde savaşan Türk askerinin mukaddes çağrıya olan inanç ve güvenini sarsmak için kafasında şüpheler doğuracak teşebbüslerde de bulunmuşlardır. Cihadın ilân edilmesinden sonra, amaçları için yapılacak propagandaların başında beyannameler gelmiştir. Hazırlanan beyannameler, hitap edilmesi istenen unsurun diliyle yazılmakta idi. Öncelikle Iraklı aşiretlere Arapça beyannameler dağıtılıyordu. İran aşiretlere Farsça ve İngiliz ordusu içindeki Hintli Müslümanlara yönelik olarak da Hintçe kullanılıyordu. Kasım 1917’de 13.Kolorduda hazırlanan propaganda araçlarını incelediğimizde, gazetelerin dahi bu amaçla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. El Âlemül İslâm Gazetesinden 35 nüsha, Hakk’a Doğru gazetesinden 126 nüsha 6. Tümeğe gönderilmişti. Arapça, Türkçe gazetelerin yanında Hintçe gazeteler de yayınlanmıştır. Propagandaya yönelik bu gazetelerden Türkçe ve Arapça olanları Iraklı aşiretlere, Hintçe olanları ise İngiliz ordusundaki Hintli Müslüman askerlere dağıtılmak üzere hazırlanmıştır. Hatta Irak bölgesinde Cihatla ilgili faaliyetlerle ilgili gelişmeleri belirleyen unsurların başında İngiliz propagandası geliyordu. Hariciye Nezareti, Siyasî İşler Genel Müdürlüğünden, 3 Kasım 1916 tarihinde, Başkomutanlık Vekaletine gönderilen bir yazıda, İngilizlerin Kıbrıs’ta bir propaganda okulu açtıklarından ve buraya yüzlerce öğrencinin alındığı, bu öğrencilere dini bilgilere dayanan bir eğitimin verilmesinden sonra Osmanlı

⁹ Hamza Eroğlu, Türk İnkılap Tarihi, Ankara, 1982, s.75-79; Haluk Ülman, Dünya Savaşına Giden Yol (ve Savaş), Ankara, 1973, s.224.TSK Tarihi; c.III. 9. Kısım, I.Kitap, Genelkurmay Harp Tarih Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1971, s.385; Hamit Pehlivanlı, “Çanakkale Muharebeleri Strasında Müttefiklerin Propagandası ve Karşı Propaganda” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.7, Temmuz 1991, Sayı: 21’den ayrı basım. S.544

¹⁰ Hasan Köni, “Birinci Dünya Savaşı Öncesi İstihbarat ve Günümüze Etkileri”, Dördüncü Askeri Tarih Semineri (Bildiriler), Ankara, 1980, s.287; Pehlivanlı, a.g.m.; 544-545

Hükümeti aleyhinde isyanlar çıkartılmak üzere Anadolu ve Suriye’ye gönderildikleri bildirilmekteydi. Bu bilgiyi ise Almanya Sefaretinin aktardığını görüyoruz.¹¹ Öyle ki ilân edilen “cihad-ı mukaddesin” yanlışlığını izah eden beyannameler sanki birer karşı fetva gibidirler âdetâ Propaganda dinî vasfını kazandı. Ancak bu ilânın yapılmasından önce de yapılan propagandalarda dinî motifler içeren ifadelerin var olduğunu görmekteyiz.¹² Örneğin 2 Kasım 1914 tarihli bir belgede, Seyyit Talib’in hizmeti ile ilgili bir bilgi verilirken, onun dindar ve vatanperver hislerinden de bahis edildikten sonra, mukaddes İslâm topraklarına bir tek İngiliz ayağının basmaması ve bilakis din ve devlet düşmanlarını kahretmenin her Müslüman için en birinci görev olduğu ifade edilmektedir. Hintli ve Mısırlı Müslümanlar tarafından yazılmış gibi siperlere atılan bildirilerde dinî izahatlar yapılmakta cihat nedir, ne değildir uzun uzun açıklamalar yapılmaktadır. 11 Haziran 1915’te Asya Grubu Komutanlığı bölgesinde bulunan bir bildiriye “...yabancı hatırı ve menfaati için harb-i din etmek istiyorsunuz. Bu muharebe mukaddes yani cihat değildir. Teessüf olunur ki İslâm karındaşlar birbirini Alman İmparatorluğu’nun uğruna öldürüyorlar” denilmektedir.¹³ Bir başka bildiriye de cihat ile ilgili dinî açıklamalar yapılmakta ve şöyle denilmektedir: “Cihad-ı mukaddes ancak şeriat-ı garraya ve haremın mahremine taarruz ve tecavüz edilmesine karşı ilân edilir. Şeriat-ı garranın hiçbir suretle tecavüz edilmediği bir sebeple cihad-ı mukaddes ilan edilmez. Almanların zafer ve galibiyetleri için ilân edilecek bir harp hiçbir suretle mukaddes olamaz. Almanya İmparatoru memnun olsun diye İslâm’ın İslâm’ı kesmesi nasıl teviz edilebilir. Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevverede ihvanlarınız Müslüman ile Müslüman’ın kanının akıtıldığı böyle bir harbe dâhil olduğunuzdan dolayı size darılıyor ve isyan ediyorlar. Bu kadar büyük bir günaha girmeniz sizin için ayıptır.”¹⁴

Tarihimizde övünç kaynağı olmuş bu gibi öyküleri burada sayacak olursak hesaba gelemiz.

Osmanlı asker ve subaylarının morallerini bozmak için, müttefik Alman ile Avusturyalıların zor durumda oldukları işlenen diğer bir konudur. Zira Türkler Almanya’ya güvenerek harbe girmişti. Almanya ve taraftarlarının aleyhine komşularının harp ilan ettiği bildirilerde yazılmaktadır. Bunu yaparken de yalana bile başvurmadan çekinmemişlerdir. 2 Haziran 1915 tarihli ve 57. Alay bölgesine atılan bir mektupta şöyle denilmektedir. “Romanya ve Bulgaristan, Avusturya aleyhinde ilân-ı harb etmiştir. İyilik onların üzerinde olsun”¹⁵

¹¹ a.g.a.; BDH., K:547, D: 2138/974, F:36.

¹² Servet Avşar, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Cihat ilanı ve Propaganda” Askeri Tarih Bülteni, Sayı 51, Ağustos 2001, s.35-74

¹³ a.g.a.; BDH., K:547, D:2138/974, F:36.

¹⁴ a.g.a.;BDH., K:3438, D:26, F:11, 11-7

¹⁵ a.g.a.;BDH., K.298, D:1215, F:27-3,27-4

Yine Almanya ve müttefiklerinin dünyada yalnızlığa itildiklerini anlatan 2 Haziran 1915 tarihinde 57. Alay bölgesine atılan bir başka bildiri de şunlar yazılıdır: "Almanlar tarafından sarf olunan bunca himemata rağmen hiçbir surette ifal edilmeyen İtalyanlar dahi bize el uzatarak Almanya'ya ve (bittabi müttefiki bulunduğumuz size de) harb ilanı ile Almanya'nın diğer alet-i maksadını teşkil eden Avusturyalıları azim bir mağlubiyete giriftar eylemişlerdir.¹⁶

İngilizler Osmanlıların cihad-ı mukaddes ilân ederek kendileri ile savaşmalarının gereksiz ve haksız bir davranış olduğunu propaganda etmektedirler.¹⁷ İngilizlerin Müslümanlar tarafından uğruna ölünebilecek kadar sevilen ve Müslümanların koruyucusu olan bir devlet olduğu 2 Haziran 1915'te 57. Alay bölgesine atılan bir bildiri de şöyle anlatılmaktadır: "İngiltere Devleti'nin himayeperane ve idare-i ihraranesi sayesinde bugün milyonlarca ehl-i İslâm asudane bir ömür geçirmekte ve bunlardan binlerce dilaveran, bize karşı besledikleri şükran ve ubudiyeti ispat için gönüllü olarak sancağımız altına girerek bizimle beraber muhaliflerimize karşı can siparane harb etmektedirler."¹⁸ İngiltere, Müslümanların koruyucusu bir devlet olduklarını sadece kendilerinin değil, Hintli ve Mısırlı Müslümanlarında kabul ettiklerini anlatan bildirimlerde yukarıda bahsettiğimiz fikirleri destekleme yoluna gitmiştir. Çok içten ve duygulu bir şekilde İngiltere'yi öven ve bu beyannamelerle Çanakkale'de siperlerdeki Müslüman Türk askerlerini etkilemek istemişlerdir.¹⁹ sözünü ve sesini işittiniz. Mısır'da İngiltere'nin taht-ı idaresinde bulunan

Propagandanın birçok vasıta ve yöntemle yapıldığını biliyoruz. Birinci Dünya Savaşı süresince gerek İngilizler gerekse Osmanlı Devleti yapmış oldukları propaganda faaliyetlerinde genelde broşürler, beyanname ve mektup şeklindeki propaganda vasıtalarını kullanmışlardır.

Uçaklar ve balonlar aracılığı ile her iki tarafta birbirlerinin bölgelerine ve özellikle siperlere bol miktarda propaganda beyanname ve broşürleri atılmışlardır. İngilizler silâhli çatışmaya girerek başarı kazanmaya çalışırken cephede de Türk askerine karşı psikolojik savaşa devam etmişler ve propagandadan olabildiğince faydalanmaya çalışmışlardır. Bütün bu propaganda faaliyetlerinde özellikle İngilizler, taktik propagandadan oldukça istifade etmişlerdir.

Taktik propagandada genel hedef; cephedeki askerin savunma ve taarruz gücünü zayıflatmak, sonuç itibarıyla muharebe azim ve gücünü kırarak savaştan vazgeçirmeye çalışmaktır. Yani bir bakıma kaleyi içten

¹⁶ a.g.a.;BDH., K.3438, D:26, F:8-8, 2-2

¹⁷ a.g.a.;BDH., K.3438, D:26, F:9-2

¹⁸ a.g.a.;BDH., K.3438, D:26, F:9-9-2.

¹⁹ a.g.a.;BDH., K.3438, D:26, F:11-11-3, 11-6, K:298, D:1215, F:7-1

fethetmektedir. Amaçlanan çoğu zaman anlık gevşeme, panik ve duraklamalardan istifade ederek düşmanı yenmektir.²⁰

Taktik Propagandada, kısa vadeli sonuçların gerçekleştirilmesi amaçlanır. Stratejik propagandaya göre taktik propagandanın etkisinin ortaya çıkarılması daha kolaydır. Taktik propaganda, sivil halkın askerî harekâta katılımını engellemek amacıyla yapılır. Bu amaçla şahısların hassas yönleri üzerinde durulur, muharebe etme azimleri zayıflatılmaya çalışılır ve taktik durumun uygunluğundan da istifade edilerek düşman askerleri teslim olmaya teşvik edilir.

Taktik propagandanın hedeflerinden biri, düşman askerlerinin içinde bulunduğu istismara müsait maddî ve psikolojik durumlardır. Düşman askerin giyimi, kuşamı, yiyecek ve içecekleri kısaca imkânsızlıkları hatırlatılarak morallerinin bozulmasına çalışılır. Taktik propaganda da düşman askerlerinin muharebe gücünü azaltmak, düşman askerlerini teslim etme, büyük çaptaki silâh etkilerini artırmak fazlaca ateş toplamalarında bulunmak, teslim olma yollarını vermek suretiyle düşman kasabalarının ve mevzilerinin işgalini kolaylaştırmak, psikolojik harekâtı desteklemek için , düşman askerin bulunduğu bölgenin hassas tarafları üzerinde zamanında ve yeterli bilgiler vermek, düşman askerlerinin muharebe sahasında harekâta bulunan dost unsurları uyarmak ve yol göstermek, taktik birlik komutanlarına kısa bir süre için özel ve direkt destek sağlamak, düşman askerleri üzerinde, taktik propaganda faaliyeti yürüten devletin ve müttefiklerinin erat ve komutanları hakkında olumlu bir intiba yaratmaya çalışmak, düşman askerlerini şaşkırtmak ve taciz etmek, muharebe alanındaki dost ve düşman halkın kontrol altında tutulmasını sağlamak, kısa ve uzun vadeli hedefler için sivil halkın desteğini sağlamak, düşman propagandasına engel olmak ve psikolojik inisiyatifi elde bulundurmak hedef alınır.

Taktik psikolojik harekât hedeflerine uygun olarak yürütülen propaganda faaliyetlerinin olumlu sonuçlar vermesi için en çok işlenen konuları sıralayacak olursak;

- 1-Düşmanın başarısızlıkları ve ağır zayıflama, panik ve duraklamalardan istifade ederek düşmanı yenmektir.²⁰
- 2-Düşmanın şüpheli askerî durumları,
- 3-Düşmanın ikmal ve teçhizat yönünden yetersiz ve zayıf bulunuşu,
- 4-Düşmanın tecrübesiz ve yetersiz subaylara sahip oluşu,
- 5-Düşmanın esas cephesine ait kötü haberlerin mevcudiyeti,
- 6-Düşman kıtalarının uzun süre muharebede bulunması,
- 7-Etnik grupların veya siyasî tutumdan memnun olmayan azınlıkların

²⁰ Refik Korkut, Psikolojik Savunma, T.C. Ulaştırma Bakanlığı, Ankara, 1975, s.19

- zorla muharebe etmeye itilmesi,
- 8-Tecrübesiz ve eğitimi az kıtaların mevcudiyeti,
- 9-Hastalıklar ve bunların tedavisinde gereken sıhî hizmet yetersizliği,
- 10-Düşmanın haber verme programının eksikliği,
- 11- Birlik veya önemli şahısların taraf değiştirmesi veya iltica etmeleri,
- 12- Yaşanan ekonomik sıkıntılar ve bunların nedenleri...

Bütün bu konular, yerine göre ve zamanı geldikçe, taktik propaganda faaliyetlerinde çok güzel bir şekilde kullanılmıştır. Uygulanan taktik propandalarda düşman tarafında esir düşenlere yapılan iyi muamele ve onlara sunulan imkânlar anlatılır. Çoğu zaman fotoğraflarla desteklenen bu broşür ve beyannamelerin, imkânsızlıklar içinde bulunan karşı taraf askerleri üzerinde olumsuz etkiler uyandırması kaçınılmazdır.²¹

İngilizlerin hazırlamış oldukları ve Türk esirlerin fotoğraf ve parmak izleriyle de desteklenen beyannamelerde esirlere çok iyi muamele edildiği ve çok rahat oldukları anlatılarak, askerin cepheden çekilerek, düşman tarafına geçmelerini temine çalışır. Biz bu durumu 5. Türk Ordusu bölgesine Türkçe ve Almanca yazılıp atılmış olan beyannamelerde çok açık olarak görebiliyoruz.

28 Nisan 1915'te Gelibolu yarımadasında 3. Kolordu bölgesine ve 5 Haziran'da da Şimal Grubu Komutanlığına bağlı 57. Alay siperlerine atılan beyannamelerde bu konular işlenerek şöyle denilmektedir. "Ey Türk kardeşlerimiz! İngilizlerin aldıkları esirlere kötü muamele ettikleri ve hatta kestikleri hakkında çıkarılan rivayetler Almanların yalanlarıdır. Esir düştükleri zamanda aç, çıplak, perişan olan Osmanlı askerlerine İngiliz Hükümeti tarafından fevkalâde iyi bakılmıştır. Mezkûr yalanlara kulak vermeyip esir düşmüş arkadaşlarınızın refahına siz de iştirak ediniz."²² 9 Mayıs 1915'te Süleyman Bey Çiftliği civarında Cenub Grubu Komutanlığı bölgesinde bulunan bir beynamede de İngilizlerin insancılığı ve yardımseverliği dile getirilerek şöyle denilmektedir: "... esir alınan zabitan ile ırkdeşlarınız kendilerine gösterilen hüsn-ü muameleyi takdir ile her gün teşekkür etmektedirler. İngiliz askerlerine verilen tedavi, yaralanan Türkler'e dahi tarafımızdan veriliyor."²³ 20 Temmuz 1915 tarihinde Şimal (Kuzey) Grubu Komutanlığı bölgesinde 24 no.lu sipere atılan bir mektupta da şöyle denilmektedir:

²¹ K.K.K. St: 33-1, Psikolojik Harekat Doktrini; Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1974, s.103

²² Ferhat Başdoğan; Propaganda, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1960, s.121; Pehlivanlı; a.g.m.; s.538

²³ Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu, Klasör: 3438, Dosya:26, Fihrist:1, 1-1, 1-2; 9,9,9-1,9-2

"Türk Efendi! Orada nasıl bir vakit geçiriyorsunuz? Bizim burada geçirdiğimiz güzel vaktin yarısı kadar olsun güzel bir vakit geçirmediğinizi iddia ederim. Bizim tarafımıza geçip oturmak istediğinizi iddia ederim. Bizimle beraber olan birçok arkadaşımız, onlar da burada bulunmayı isterlerdi diyorlar."²⁴ Müttefikler, Osmanlı esirlerinin ağzından mübalâğalı bir şekilde çok rahat, huzurlu, iyi bir hayat yaşadıklarını anlatan mektuplarla da propagandalarına devam etmişlerdir. 27 Mayıs 1915 tarihinde Şimal Grubu bölgesine atılan bir beyanname buna en güzel örnektir. Siperlerdeki Türk askerine hitaben bu mektupta şöyle yazılmaktadır: "Sevgili arkadaşlar kardeşler bildiğiniz gibi biz arkadaşlarınız, yalancı Almanların hatırı için olan bu muharebe muhitinden kurtulup İngilizlerin eline geçmiş bulunuyoruz. İngilizler bizi iyice yedirip temiz su verdikten maada tütün ve her istediğimizi dahi veriyorlar. Buraya geldiğimizde yaralı olanlarımızı devlet hekimlerine tedavi ettirdiler. Hatta çalıştırdıkları neferlere dahi emeklerine mukabil ücret veriliyor."²⁵

Yine İngilizler tarafından düzenlenen bir İngiliz imzalı mektupta "Ne zaman ateşkes yapacağımıza hayret ediyorum. Bu elem verici savaştan ne zaman kurtulacağız. Ateşkes yapıldığı zaman bilirsiniz biz İngilizler savaştan sonra, size zindelik kazandıracamız. Çünkü siz Türkler, en büyük kahramanlar gibi yiğitlik ve yararlılık gösterdiniz. Ancak kamu yararının eski hâline getirilmesi için savaşı sona erdirmenizi dilerim. Biz Türkleri severiz. Biz sizlere şimdi yaptığımızdan daha çok ferahlık verebilme gücündeyiz. Durum bundan başka bir şey değil. Savaş durumunun sürmesi ve sürmemesi görüşünüze bırakılmıştır."²⁶ denmektedir. Bu belge Güney Grubu Komutanlığı Kurmay Başkanlığının 31.5.1915 tarih ve 352 numara ile, 5. Ordu Komutanlığına yazdığı bu bilgiden alınmıştır. Bu bilgede: "2 inci Sıhhiye Bölüğü, ulaştırma çavuşlarından Konyalı Ali oğlu Osman tarafından Maydos'tan Sıhhiye Bölüğüne dönüşte yolda teneke bir kutu içinde bulup, birinci mıntıkadan gönderilen İngilizce bir mektupla, bunun tercümesinin bir suretinin ilişik olarak sunulduğu belirtilmektedir."²⁷

Taktik propagandada göze hitap da ihmal edilmemektedir. Karikatür, fotoğraf gibi unsurlar da çok sık olarak kullanılmaktadır. Gelibolu yarımadasındaki Türk siperlerine atılan beyannamelerde Nil nehri kenarındaki bir esir kampında hayat çok tatlı bir şekilde tasvir edilmiş, pembe bir tablo çizilmiştir. Beyannamelere neşeli, hayatından memnun, saz çalıp alem yapan, sigara içen, kahkahalarla gülen birbiriyle sarmaş dolaş, çiçekler, güller arasındaki sofralarda yemek yiyen ve isimleri, bağlı oldukları birlikleri yazılı askerleri gösteren fotoğraflar basılarak Türk tarafına atılmıştır. Bu beyanname ve fotoğraflarla âdeta

²⁴ a.g.a.;BDH., K:3438, D:26, F:3-2

²⁵ a.g.a.;BDH.,K:3438, D:26, F:14,14-1.

²⁶ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:6-1, 6-3 Osmanlılara bu beyannameyi gönderenlerin isimleri şöyledir: yzb. Mehmet Ali, Hasan Mustafa, Ali Rıza, Osman, Mehmet oğlu Hasan . Bu isimlere bakıldığında bazılarının uydurma olduğu hissi uyanmaktadır

²⁷ a.g.a.;BDH., K:3438, D:26, F:18-2.

sevdiklerinden dolayı Almanlar'ın tasallutundan kurtarmak olduğunu propaganda ediyorlar. 9 Mayıs 1915 tarihli beyannamede bu konu işlenmekte ve şöyle denilmektedir. "... Sizinle muharebe etmeye mecbur olmaktan dolayı (İngiliz askerleri) pek ziyade teessüf ediyorlar. Mamafih İngiltere Devleti kendisini erbab-ı siyasetinizin sizi ellerine teslim etmiş oldukları Almanların tasallutundan kurtarmak için halihazırda icra olunan harbi ittihaza mecbur oldu..."³⁶ Müttefikler propagandalarında esir Türkler'in ağızından yazılmış mektuplardan da istifade edip cephedeki askerin pişmanlık duygularını körükleyerek savaştan vazgeçirmeye çalışmaktadırlar. Türklerin ağızından yazılan bir mektupta, Türk askerinin vatani için mücadeleye geldiğini ancak "... bu muhaberede devlet-i aliyemiz menfaati için olmayıp, sırf Almanların menfaat ve ifadesi için olduğundan muharebeden çekilip beyhude kanınızı Almanların hatırı için dökmeyesiniz..."³⁷ denilmektedir. Böylece Almanlarla ilişkileri pek de sıcak olmayan Türk askerini, esir düşmüş silah arkadaşları aracılığı ile Alman komutanlar anlaşmazlığa düşürmek ve muharebeden vazgeçirmek istemişlerdir. Aynı şekilde 5 Haziran 1915 tarihli ve 57. Alay siperlerine atılan uzun bir beyannamede de Türk askerinin duygularına hitap edilerek şöyle denilmektedir : "Milletinizi tehlikeye ilka ile çoluk çocuk sahibi bu kadar dindaşlarınızın lüzumsuzca feda olmasına sebep olan şu Almanlar'ın ve hemfikirlerinin entrikalarına niçin kurban oluyorsunuz?"³⁸

İngilizler yine kendilerinin hazırladığı ve Türk esirleri tarafından yazılmış olan beyannamelerden başka, Hintli ve Mısırlı Müslümanların düşüncelerini belirten beyannamelerle de Türk askerleri üzerindeki olumsuz propagandalarına devam etmişlerdir.

Türklerle Almanların arasını açmak için de müttefik olmasına rağmen Almanların Türk ülkesini işgal etmek gibi gizli emeller taşıdığını anlatan beyannameleri uçaklarla 11 Haziran 1915'te Çanakkale'de Asya Grubu bölgesine atmışlardır. Burada Türk askerlerine şöyle hitap edilmektedir: "... biz Müslümanlar pekiyi biliriz ki Almanlar hilekâr bir millettir. Tarih bile bunların böyle olduğuna şahittir. Bu hâlde Almanlar sizi aldatıyor ve memleketinizi mahvediyorlar. Bundan başka bunların fikri, yer ve yurdunuzu zapt etmek ve Almanlarla doldurmaktır... emin olunuz ki bütün dindaşlarınız, Almanlar tarafından aldatıldığınıza canları acıyor ve gece gündüz Almanların elinden ve hilelerinden kurtulmanıza yürekten dua ediyorlar..."³⁹ Türklerin vatan ve millet duygularına hitap ederek onların Almanlarla bağlarını koparmaya çalışırken, Almanyanın Avrupa'daki Türk

³⁶ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:2, 2-2.

³⁷ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:3, 3-2. Aynı beyannameler 27 Mayıs 1915'te Yenişehir siperlerinde İstihkam bölüğü erleri tarafından da bulunmuştur. 15. Kolordu bölgesinde bulunan belgelerle ilgili olarak Başkomutanlığa da bilgi verilmiştir. 23 Temmuz 1915'te Maydos'ta teneke bir kutu içinde bulunan beyannamede de benzeri konular işlenmektedir.

³⁸ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:3, 3-2.

³⁹ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:11, 11-3, 11-6, 11-7.

topraklarının elden çıkışına karşı olan tavrı ve diğer Avrupalı bazı ülkelerin toprak bütünlüğüne karşı davranışları hatırlatılarak, Almanlar'ın yayılmacı ve güvenilir olmayan bir müttefik olduğu fikri pekiştirilmek istenmektedir.

Yine İngilizler tarafından atılan ve "silâh arkadaşlarınızdan bir Türk" imzasını taşıyan Kasım 1917 tarihli başka bir belgede de "işte üç seneden beri dermansız felâketten felâkete koşuyorsunuz. Köyünüzde ot-ocak, kap-kaçak namına hükümet bir şey bırakmadı. Çoluk-çocuğunuz yoksul evleriniz yıkık hâle geldi. Dolaşmadığınız neresi kaldı? Hangi hududu görmediniz? Hanginizin vücudunda bir süngü veya kurşun yarası yok? Allah'ın yağmur görmeyen çöllerinde katlandığınız bu mahrumiyetler yurtlarınızda açlıktan ölmeye mahkûm olan yavrularınız... Sayılmakla bitmeyen zor işlere kimin için katlanıyorsunuz? Hiç olmazsa bilseniz diyorum, çünkü bilmiyorsunuz. Zavallı kardeşlerim. Ben de yıllarca süre yalnız kalınca Türk'ün kaygısı olarak sizinle yan yana dövüştüm. Ta Kafkasya'dan tutunuzda Romanya'ya kadar yalın ayak o kanlı izlerin arkasından koştum fakat, artık anlamı olmayan insanlığa yakışmayan bu haksız çekişmeden bıktım. Kanınızı emmekten başka bir şey yapmayan bu haksız çekişmeden bıktım. Kanınızı emmekten başka bir şey yapmayan Almanlığın kurbanı olmaktan usandım. Şimdi köyümden uzak, bu garip yerlerde sizi ve sizinle beraber harap olup giden vatani düşünüp ağlıyorum.

Artık ne zamana kadar bu namussuz, satılmış hükümetin esiri olup kalacaksınız? Mutlaka bize insanlığımızı başkalarını tanıtmalı? Mutlaka bize hürriyetimizi harcadığımızı gelip vermeli? Biraz mantıklı düşünerek değerlendirin. Meşrutiyet ilân edildiğinden beri hükümet ne yaptı? Hükümetin sersemliği yüzünden şimdiki ile beraber kaçınıcı defa olarak ilân ettiği muharebelerden söz etmek istemiyorum. Yine tamamıyla idaresizliği, haksızlık, yolsuzluk ve kötülüğü yüzünden ortaya çıkan iç karışıklıklar ve diğer konuları da unutulalım. Fakat Allah için söyleyiniz köyünüzde bir yolunuz mu var? Okullar mı açıldı? Tarlanız mı daha iyi? Tarlalarınızı daha iyi sürmek, koyunlarınızı daha çok artırmak, özellikle yüzyıllardan beri çektiğimiz yoksulluğu azaltmak için size doğru yollar mı gösterildi...⁴⁰

Bu gidişle, bütün Anadolu Almanların eline geçecek. Altın karşılığı olmayan kağıt paraların vadesi sona erince borcumuzu ödeyemez hale geleceğiz. Günde üç yüz dirhem (960 gram) ekmekle ordunun açlıktan nefesi kokarken hükümet Almanya'yı doyurmak için vagon vagon buğdayı zeytinyağı gönderiyor. Bugün her bakanımızın hiç olmazsa birkaç yüz bin lira serveti var. Kimi yap kimi un, şeker ticareti yaparak, kimi altınla 12 (on iki) kuruşa yüzlük banknot toplayarak

⁴⁰ a.g.a.; BDH., K:3471, D:150, F:8-13.

kasasını dolduruyor. Bir taraftan Almanlar diğer taraftan İttihatçılar memleketi soyup bitiriyorlar...⁴¹

Yine başka bir beynamede de ;

“Şimdiye kadar Almanların size ne faydası dokundu. Sizin Bosna-Hersek vilayetiniz Avusturya-Macaristan tarafından elinizden alınmadı mı? Ve buna karşı Almanya'nın size hiçbir yardımı oldu mu? Bilâkis bunların gitmesine elinden geldiği kadar yardım etti. Alman, vermiş olduğu sözü ve imza ermiş olduğu kâğıtları (antlaşmaları) ayak altına aldı. Belçika'yı kan içine sokan Almanlar, memâlik-i Osmaniye'yi mahvetmekten hiç utanmayacaklardır. Ey Türk kardeşlerimiz! O Almanlar ki doymak nedir bilmezler. Almanlar memleketinizi işgal edecek olurlarsa, memleketinizin bütün mahsulatını ne suretle yutacaklarını çok sürmez göreceksiniz ve anlayacaksınız. O zaman ne hürriyetiniz kalacak, ne ehemmiyetiniz olacaktır.”⁴² Yapılan bu propagandalarda, cephede savaşan Osmanlı askerlerinin en duygusal olacağı konulara da değinilir. Şöyle ki; uzun zaman savaş meydanlarında bulunan askerlerin çoluk-çocuklarını hatırlatarak onların hasret duygularını tahrik etmek taktik propagandanın hedeflerinden biri değildir.⁴³ Harplerin en büyük unsuru olan insanın da birtakım üstünlükleri ve zaafının bulunacağı şüphesizdir. Uzun yıllar cepheden cepheye koşmuş, sıra, aile ve çoluk çocuğundan ayrı kalmış, onları özlemiş Türk askerinin duygularını dikkatlerden uzak tutmamalıdır. Bu şartlardaki bir insanın psikolojisi iyi incelenirse, onları istismar etmek ve etkilemek, savunma ve direnme gücünü kırmak, hatta yok etmek mümkündür. Nitekim Müttefikler de bu konuya eğilmişler ve propagandalarında bu noktayı da ihmal etmemişlerdir. 9 Mayıs 1915'te Cenub (Güney) Grubu Komutanlığı bölgesinde bulunan bir beynamede bu konuya değinilmekte ve şöyle denilmektedir: “Artık muharebeye devam etmekten imtina ederek, silâhlarınızı teslim ederseniz, kendi eşlerinize, çocuklarınıza avdet etmeye muktedir olursunuz ve biz dahi vatanımıza avdet ederiz.”⁴⁴ İnsanın en hassas olduğu hususlardan biri de eş ve çocuklarına karşı beslediği duygulardır. Onlarla birlikte geçirilen rahat günler cephede hatırlatıldığı zaman askerinin hangi karışık duygulara ve hayallere kapılacağını kestirmek gerçekten zordur. Bunu göz önüne alan İngilizler Çanakkale'de Türk askerine yönelik propaganda beyannamelerinde bu konuyu işlemişlerdir. 2 Haziran 1915'te 19. Tümeğe bağlı 57. Alay siperlerine atılan bir beynamede şöyle denilmektedir: “Ey asker! Uyanınız! Bize iltica edecek her Osmanlı eri için ağuşumuz açıktır. İstirahatinizi temin, hayatınız tahlis edebilecek bir evlâd-ü iyalinize bir an evvel kavuşmak için bundan gayri hiçbir çare yoktur.”⁴⁵ 11 Haziran 1915 tarihli başka bir beynamede de aynı konu

⁴¹ a.g.a.; BDH., K:3471, D:150, F:8-13

⁴² a.g.a.; BDH., K:3471, D:150, F:8-13.

⁴³ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:9,9-1,9-2.

⁴⁴ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:11, 11-1, 11-2, 11-3, 11-7; Ayrıca Pehlivanlı; s.43.

⁴⁵ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:9, 9-1.

işlenmekte ve “... çoluk çocuğunuz ve aileniz ile rahat yaşıyor ve tarlalarınızda çalışıyordunuz...” “Balkan muharebelerinin felâketlerinden kurtulduğunuzda pekâlâ ailelerinizi arasında bahtiyar ve mesud oturuyor tarlalarınızı ekiyordunuz. Size ne oldu ki Alman kavminin güzel gözleri için ilân-ı harp ettiniz”⁴⁶ denilmektedir.

Ülkenin sorunları da zaman zaman düşman tarafından cephede bozgunculuk aracı olarak kullanılmaktadır.⁴⁷ Çanakkale muharebeleri sırasında iç politikadaki partizanlıklarla, siyasî kavgaların propaganda malzemesi olarak kullanıldığını görüyoruz. Bilhassa komuta kademesindekilerin, siyasî görüşleri göz önüne alınarak iktidardaki İttihat ve Terakkiye muhalif Hürriyet ve İtilâf Partisine mensup subayların hoşuna gidecek ve İttihatçı subaylarla aralarını açacak şekilde propaganda yapılmaktadır. 2 Haziran 1915'te, 19. Tümeğe cephesinde 57. Alay siperlerine atılan bu beynamede mevcut hükümetin politikası eleştirilmekte ve yanlış politikalar sonucu girilen bu savaş sonunda “...bir muvaffakiyet ihtimali bir zafer ışığı görüyor musunuz?”⁴⁸ diye sorulmaktadır. Böylece askerlere gereksiz bir muharebede bu kadar direnmelerinin gereksizliği vurgulanmakta, sonuçsuz bir mücadele içinde oldukları işaret edilerek gevşemelerine sebep olunmak istenmektedir. Yine iktidardaki İttihat ve Terakkiye bilhassa hücum edilmekte ve 11 Haziran tarihli Asya Grubu Komutanlığı bölgesine atılan bir beynamede şöyle denilmektedir: “Biz pek iyi tahkik ettik ki genç Türkler Alman parasının tesiriyle sizi aldatmışlardır. İşte biz size hakikati anlattık, tahminimizi de söyledik. Ümit ederiz ki, muazzam Britanya Hükümeti'yle muharebeden vazgeçer, silâhlarınızı teslim edersiniz. Memleketin selâmeti için yegâne çare budur.”⁴⁹ Askerin moralini bozmak için Osmanlı ülkelerinin genel durumu ve diğer cephelerdeki başarısızlıklarından da faydalanılmıştır. Çanakkale Cephesinin dışındaki cephelerle ilgili olarak gerçek veya gerçek olmayan yenilgi, bozgun vs. gibi haberlerle askerinin mukavemetinin kırılması istenmiştir. 27 Mayıs 1915'te Yenişehir siperlerine müttefik uçaklarından atılan bir beynamede bu konu işlenmekte ve şöyle denilmektedir: “Van vilayeti şarkında Dilman ve Koçka geçitleri arasında Halil Beyin taht-ı kumandasında hareket eden ve 18.000 askerden olan ve üç gün devam eden muharebe neticesinde birlik kâmilen mağlûp olmuştur. Asâkir-i Osmani 3500 şehit vererek çekilmeye devam ediyor.”⁵⁰ Görüldüğü gibi çizilen tablo çok kötü ve karamsardır.

⁴⁶ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:11, 11-3, 11-7.

⁴⁷ Schmit; s.18. Ayrıca Pehlivanlı; s.543.

⁴⁸ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:9-2.

⁴⁹ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:11, 11-7.

⁵⁰ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:5, 5-3. Halil Bey (Enver Rıza'nın amcaı Mayıs'ta Dilman'da Ruslara yenilmiş, Van yakınlarında büyük kayıplar vererek, 20 Haziran'da Bitlis'e varmıştır. (Yusuf Hikmet Bayur; Türk İnkılâp Tarihi; c.III.3. Kısım, Ankara, 1938, s.4-5. Ali İhsan Sâbis; Harp Hatıralarım , c.II Ankara, 1951, s.205)

Osmanlı asker ve subaylarının morallerini bozmak için müttefik Alman ile Avusturyalıların zor durumda oldukları işlenen diğer bir konudur. Zira Türkler Almanya'ya güvenerek harbe girmişti. Almanya ve taraftarlarının aleyhine komşularının harp ilân ettiği bildirilerde yazılmaktadır. Bunu yaparken de yalana bile başvurmadan çekinmemişlerdir. 2 Haziran 1915 tarihli ve 57. Alay bölgesine atılan bir mektupta şöyle denilmektedir; "Romanya ve Bulgaristan, Avusturya aleyhinde ilân-ı harb etmiştir. İyilik onların üzerinde olsun"⁵¹ Yine Almanya ve müttefiklerinin dünyada yalnızlığa itildiklerini anlatan 2 Haziran 1915 tarihinde 57. Alay bölgesine atılan bir başka bildiri de şunlar yazılıdır: "Almanlar tarafından sarf olunan bunca himemata rağmen hiçbir surette ifal edilmeyen İtalyanlar dahi bize el uzatarak Almanya'ya ve (bittabi müttefiki bulunduğumuz size de) harp ilanı ile Almanya'nın diğer alet-i maksadını teşkil eden Avusturyalıları azim bir mağlubiyete giriftar eylemişlerdir."⁵²

İngilizler Osmanlıların cihadı mukaddes ilân ederek kendileri ile savaşmalarının gereksiz ve haksız bir davranış olduğunu propaganda etmektedirler.⁵³ İngilizlerin Müslümanlar tarafından uğruna ölünebilecek kadar sevilen ve Müslümanların koruyucusu olan bir devlet olduğu 2 Haziran 1915'te 57. Alay bölgesine atılan bir bildiri de şöyle anlatılmaktadır: "İngiltere Devleti'nin himayet perverane ve idare-i ahraranesi sayesinde bugün milyonlarca ehl-i İslâm asudane bir ömür geçirmekte ve bunlardan binlerce dilaveran, bize karşı besledikleri şükran ve ubudiyeti ispat için gönüllü olarak sancağımız altına girerek bizimle beraber muhaliflerimize karşı can siparane harb etmektedirler."⁵⁴

Diğer taraftan beyannamelerde İttihat ve Terakki liderleri ile halkın yaşantısı arasındaki farklılıklar da ortaya konulmakta ve halkın fakirlikten evini barkını, elbisesini satmak zorunda kalırken İttihatçıların pırlanta ve elmaslar içerisinde yüzdükleri iddia edilmektedir. Yine İttihat ve Terakki Hükümetinin bakanlarının yağ, un, şeker ticareti yaptıkları ve kasalarını doldurmakla meşgul oldukları belirtilmekte ve "Siz canınız dışınızda, köyünüzde aileniz perişan, aç susuz harp ederken' öbür tarafta alem ticaretiyle hırsızlığıyla meşgul" denilmektedir.

Hatta yolsuzluklarla ilgili bir belgede Enver, Tal'ât ve Hayri gibi İttihat ve Terakki liderlerinin Osmanlı Devleti'ni savaşa dahil edebilmek için Almanya'dan 2.000.000 lira rüşvet aldıkları da ifade edilmiştir.⁵⁵ Beyannamelerin bazılarında ise

⁵¹ a.g.a.; BDH.,K:298, D:1215, F:27-3, 27-4.

⁵² a.g.a.; BDH.,K:3438, D:26, F:8-8, 2-2.

⁵³ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:9-2.

⁵⁴ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F: 9-9-2.

⁵⁵ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:4-4.

ülkenin Enver, Tal'ât, Cemal ve ortakları tarafından Almanlara satıldığı, bu kişilerin alım satımında keselerini doldurdıkları belirtilmektedir.⁵⁶

Ayrıca, Enver ve Tal'ât Paşaların yaptıkları yolsuzluklarla kendilerinden başka etraflarını da zengin ettiklerine dikkat çekilmektedir.⁵⁷ Fırsattan istifade savaş zengini İttihatçıların türediğine dikkat çekilerek savaşın devamından menfaat umanların sadece Avusturya'dan 5 kuruşa şeker alıp, 10 kuruşa satan İttihatçıların varlığından bahs edilmektedir.⁵⁸ Yine İttihat ve Terakki liderlerinin Trablusgarp, İşkodra, Yanya, Kosova, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Manastır vilayetlerini düşmana satarak büyük servetler sahibi oldukları ve padişahlardan dahi lüks bir hayat yaşadıkları ve milletin kanını emdikleri iddia edilmektedir.⁵⁹ Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasındaki toprak kayıpları da İttihat ve Terakkinin bu toprakları para ile sattığı şeklinde yorumlanmaktaydı.

Bu konuda,Tal'ât Paşanın hatıralarında da şu açıklamalar yapılmaktadır:

"Gerçekten de, mağlûbiyetler başlayınca harbin üçüncü ve dördüncü senelerinde şevk ve heyecan azalmağa başlamıştır. Avrupa cepheleindeki daimi yenilgilerle Osmanlı ordularının ; Filistin, Erzurum ve Bağdat'tan geri çekilmeleri, bu bölgelerde oturan halkın Anadolu'ya kaçıışı, ziraatte çalışanların azalması sebebiyle, gıda maddelerinde baş gösteren kıtlık ve nihayet kıtalarda ve cephe gerisindeki bazı subaylar tarafından yapıldığı söylenen suüstimmaller halk arasında doğan hoşnutsuzluğun artmasına neden olacaktır.Harbin tamamı ile kaybedileceği aklı gelmemekle birlikte, harp bitinceye kadar Türk arazisinin tahrip olunacağı ve Türk halkının yani memleketinin asıl nüfusunun feci mahrumiyetlere maruz kalacağı konusu herkes üzerinde korkunç bir tesir bırakmaya başladı..."⁶⁰ Talat Paşanın hatıralarında yer alan bu açıklamalar, İtilâf devletlerinin hazırlamış olduğu propaganda beyannamelerinin hemen hepsinde işlenen konulardır. İtilâf devletleri hazırlamış oldukları propaganda belgelerinde bu yolsuzlukları ve suüstimmalleri, dönemin şartları gereği alınmış olan ancak Osmanlı Devleti'nin menfaatleriyle bağdaşmayan kararları ve uygulamaları cephedeki askerlere ve cephe gerisindeki halka çok iyi bir şekilde işlemişlerdir. Bu sebepledir ki, vatani ve milleti için, her zaman her türlü zorluğa katlanan Türk halkı arasında zaman zaman hoşnutsuzluklar baş göstermiştir. Bu durum da bize İtilâf devletlerinin özellikle İngilizlerin, propaganda beyannamelerinin hazırlanmasında ve uygulamasında seçtikleri konuların güncel olduğunu; kısa vadeli sonuçların meydana getirilmesinin ve Osmanlı askerlerinin moral ve muharebe gücünü azaltmayı amaçlandığını göstermektedir.

⁵⁶ a.g.a.; BDH.,K:394, D:643-A/1559, F:1-72. K:3443, D:195/45, F:3-5.

⁵⁷ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:21-1.

⁵⁸ a.g.a.; BDH., K:5103, D:28/264, F:4.

⁵⁹ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:22-6.

⁶⁰ Enver Bolayır, Talat Paşanın Hatıraları, İstanbul, 1946, s.32-35.

Ayrıca, hazırlanan beyannamelerde, Enver Paşanın padişah olmak istediği fikri propaganda edilerek "Böyle Allah'tan korkmaz bir katil Osmanlı askerlerinin kumandasında bulunduğu vakit Cenabıhak ordularına bir muzafferiyet ihsan edebilir mi?"⁶¹ denilmektedir.

Yine İngiliz propaganda beyannamelerinde kullanılan kavramlardan esinlenerek hazırlanmış bir Rus propaganda beyannamesinde de, Enver Paşa Alman Hükümetinden maaş alan bir Alman memuru olarak değerlendirilmektedir. O, aynı zamanda şahsî çıkarları için Türk milletini yok olmaya götüren kararlar veren bir vatan haini olarak da gösterilmektedir.⁶² Bir başka beyannamede İttihat ve Terakki ileri gelenlerinin kendilerini yoktan vezir yapan "Alman dayılarından" ayrılmayacakları, kurtuluşun sadece Türk halkı ve askerden beklenmesi gerektiği fikri işlenerek İttihat ve Terakki yönetimi ile mücadele edilmesi propaganda edilmiştir.⁶³

Cemal Paşa ile ilgili bir propaganda beyannamesinde ise Basra vilâyetinin İngilizler; Van, Erzurum, Erzincan, Trabzon, Bitlis ve Muş vilayetlerinin Ruslar tarafından işgal edildiği, Rus kuvvetlerinin Sivas'a kadar dayandığı bir zamanda "dinsiz ve soysuz" Cemal Paşanın Şam'da suçsuz yere, keyif için ulemayı astırdığı, çocuk ve kadınları da hapis ve sürgün ettirdiği belirtilmektedir. Anadolu'nun tehlike içerisinde olduğu böylece bir zamanda orduyu Sivas, Ankara ve Konya'nın müdafaası için görevlendireceği yerde Mekke ve Medine'deki Müslümanları imha etmek için kullandığı ifade edilmektedir.⁶⁴

Son olarak propaganda beyannamelerinde Alman casusu olarak nitelenen İttihat ve Terakki liderlerinin vücutlarının ortadan kaldırılmasının vacip hükmüne ulaştığı belirtilmiş ve ülkenin selâmetinin buna bağlı olduğu ifade edilmiştir.⁶⁵

İngiliz propaganda beyannamelerinde Osmanlı Devleti'nin asıl düşmanlarının Almanlar ile İttihat ve Terakki Partisi olduğu özellikle vurgulanmış ve halka İttihat ve Terakki boyunduruğundan kurtulmaya çalışarak isyan etmesi önerisinde bulunulmuştur.⁶⁶

Yine beyannamelerde Türk askerlerine de seslenilmiş ve ülkeyi Alman hâkimiyeti altına sokmak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti ile mücadele edilmesi istenilmiştir. Türk askerlerinin İttihat ve Terakki ile Almanlar için artık

⁶¹ a.g.a.; BDH.,K:3443, D:195/45 F: 7-2. K:394, D: 643-A/1559, F: 1-15.

⁶² a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:7-16.

⁶³ a.g.a.; BDH., K:5103, D:28/264, F:4.

⁶⁴ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:22-6.

⁶⁵ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:4-4.

⁶⁶ a.g.a.; BDH., K:3443, D:15/45, F:3-5.

savaşmamaları, İtilâf kuvvetlerine iltica etmeleri istenilmiştir. İngilizler iltica eden Türk esirleri kendi memleketlerine göndereceklerini de vadetmişlerdir.⁶⁷

Sözde İngilizlere sığınmış Türk askerleri tarafından yazıldığı ifade edilen bir beynamede İttihat ve Terakki Partisi kast edilerek "artık ne zamana kadar namussuz, satılmış hükümetin esiri olup kalacaksınız?" diye sorulmaktadır.

Yine İngiliz propaganda beyannamelerinde kullanılan ifadelerden hareket ederek hazırlanmış bir Rus beyannamesinde de belirtildiğine göre barışın gerçekleşmesi için Osmanlı askerlerine de görevler düşmektedir. Türkler de bir ihtilâl yapmalı ve Alman taraftarı İttihat ve Terakki Hükümetini iktidardan indirerek kendi hükümetini iş başına getirmelidirler.⁶⁸

Türk cephelelerine beyanname şeklinde atılan 23 Ağustos 1917 tarihli Tanin gazetesinde ise İttihat ve Terakkiye karşı isyan ederek savaşı sona erdirecek, İngilizlerin dostluğunu tekrar kazanacak, ülkeyi iyi bir şekilde idare edebilecek kurtarıcılar ve fedakârlar arandığı propaganda edilmiştir.⁶⁹ Aynı gazetede yer alan "Osmanlı Zabitlerimize Açık Mektup" başlıklı bir yazıda bu partinin aleyhinde çok sert ifadeler yer alır. İttihat ve Terakki Partisi ve Almanlarla mücadele edilmesi tavsiye edilerek "Bugün yapılabilecek belki yarın yapılamaz. Belki de müstecil hükmüne geçer. Üzerinden Alman boyunduruğunu fırlatarak hürriyetinizi tekrar iktisap ediniz. Vatanımızın istiklâlini göz önüne getirerek sözlerimizi güzelce tartınız ve bir an evvel hemen yardımına koşunuz. Allah şahidim olsun" ifadelerine yer verilmektedir.⁷⁰

Şerif Hüseyin tarafından Türk askerlerine hitaben atılan beyannamelerde İttihat ve Terakkiye karşı Türk, Kürt, Arap bütün unsurların güç birliğine girerek isyan etmeleri, bu idareyi devirerek padişahı tekrar eski konumuna getirmeleri propaganda edilmiştir.⁷¹ Yine başka bir propaganda beyannamesinde de İttihat ve Terakki yönetiminin halifelik makamını yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı iddia edilerek ülkeyi kurtaracak tek çözüm yolunun bu yönetime karşı ayaklanmadan geçtiği kaydedilir.⁷²

1918 yılı ortalarından itibaren cephelelerimizde yenilgilerin artmasıyla beraber isyan önerilerinde de bir yoğunlaşma dikkati çeker. 26 Ekim 1918 tarihiyle Osmanlı Gençliği Mümessili Umumisi adına hazırlanan bir metinde İttihat ve Terakki iktidarına karşı isyan edilmesi tavsiye edilmekte ve şu cümlelere yer

⁶⁷ a.g.a.; BDH.,K:5103, D:28/264, F:4.

⁶⁸ a.g.a.; BDH.,K:404, D:189/1592, F:7-16.

⁶⁹ a.g.a.; BDH., K:3471, D:195/150, F:18-3.

⁷⁰ a.g.a.; BDH.,K:3471, D:195/150, F:18-3.

⁷¹ a.g.a.; BDH.,K:3443, D:195-A/150, F:22-6.

⁷² a.g.a.; BDH.,K:3443, D:195/45, F:4-4.

verilmektedir : "Allah da, peygamber de, namus da, erkeklik de artık sizden biraz hareket ister. Her gün kurşun, gülle altında binlerce ölüyorsunuz. Her gün açlıktan, hastalıktan binlerce mahvoluyorsunuz. Ne olur bir günde hayatınızı erkeklik sevdasıyla tehlikeye atın, kimden korkuyorsunuz? Herkesin kalbi birdir ve sizinle beraberdir. Yalnız büyük şehirlerde bir taraftan zevk sefa edip diğer taraftan para biriktirerek dört buçuk Alman dalkavuşu çapkınından mı korkacaksınız?"

Askerler silâhlarınızı çatin! Zabitler kılıçlarınızı atın! Analar ağız diye bağırın! Çocuklar artık babalarınız evlerinize çağırın! Sulh isteyin, hükûmete iyi bir sulh yapabilecek namuslu ve tecrübeli adamların geçmesini isteyin. Dâhilde ve hariçte böyle adamlar mevcuttur. Ve onların âlem-i medeniyette istinatgâhları vardır. Haydi hak sizindir. Ne korkuyorsunuz? Neden susup duruyorsunuz? Memleketin kurtulmasını, hayatınızın kurtulmasını, isterseniz, başka çare yoktur. Aksi hâlde pek yakında ayaklar altında çiğneneceksiniz.

Haydi bakalım biraz cesaret! Allah muininizdir."

Yine Türk cephelelerine atılan bir başka beyanname de İzmir vilâyetindeki askerî birliklerin isyan ettikleri, İttihat ve Terakki yönetiminin duruma hâkim olmakta güçlük çektiği, isyanı bastırarak kuvveti temin edemediği ifade edilmekte ve cepheledeki askerlerin de isyana katılmaları tavsiye edilmektedir.⁷³

İtilaf devletleri, bilhassa İngilizler tarafından Türk cephelelerine atılan beyannamelerde Almanya'nın bütün dünyayı ele geçirmek amacıyla Birinci Dünya Savaşı'nı başlattığı ifade edilir.⁷⁴

İngiliz propagandasından esinlenerek hazırlanmış ve Karadeniz sahillerine bırakılmış olan bir Rus beyannamesinde de Rus ve Türk milletleri arasında düşmanlığı gerektirecek hiçbir sebep yokken Almanya'nın Goeben ve Breslau drenotlarına Rusya'yı bombalattırarak suretiyle Osmanlı Devleti'ni zorla savaşa soktuğu iddia edilmiştir.⁷⁵ Ayrıca Türkiye'deki aydın kesiminin Almanların yanında savaşa girilmesini eleştirdiği ve tasvip etmediği propaganda edilir.⁷⁶

İngiliz propaganda beyannamelerinde iddia edilen bir diğer husus da Almanların kesinlikle dostluğa yakışmayacak şekilde Türk asker kaçaklarını para karşılığında koruduklarıdır. Almanların kaçaklara ücretle sahte müteahhit belgeleri verdikleri ve 1 lira karşılığında Alman şimendifer memuru kimliği dağıttıkları kaydedilmektedir. Yine Irak'a gidip gelen Alman askerî araçları personelinin gözlerini para bürümüş vaziyette tutturabildikleri ücretle ve fahiş fiyatla müşteri taşıdıkları ve bazı safdil Türk subaylarını bile para ile taşıma cesareti gösterdikleri

⁷³ a.g.a.; BDH., K:394, D:643-A/1559, F:1-66.

⁷⁴ a.g.a.; BDH., K:4384, D:128/71, F:1-66

⁷⁵ a.g.a.; BDH., K:404, D: 189/1592, F:23-2,23.

⁷⁶ a.g.a.; BDH., K: 404, D:189/1592, F:4-1.

ifade edilmektedir.⁷⁷ Hatta Alman subaylarının dahi Türkiye'nin ekonomik sıkıntı içerisinde olduğu bu dönemi fırsat bilerek altın ve gümüş para olarak aldıkları maaşlarını kullanarak Türklere yüksek faizle borç verdikleri ve halkı soyma yolunu tuttukları iddia edilmektedir.⁷⁸

İngiliz propaganda beyannamelerinde Almanya'nın Osmanlı toprakları üzerinde sömürgecilik emelleri beslediği iddialarının da işlendiği görülmektedir. Bu yönde hazırlanmış olan bir propaganda beyannamesinde, Almanların bu emellerini gizleme gereği duymadıkları, hatta bir Alman profesörün Türkiye'de Almanya'yı besleyecek kadar işçi sayısı bulunmadığından başka ülkelere de nüfuz edilmesi gerektiğini çekinmeden açıkladığı görülmektedir.⁷⁹ Başka bir İngiliz propaganda beyannamesinde ise bütün milletler barış isterken genişleme ve sömürgecilik siyaseti güden ihtilâlcı Almanya'nın bunu engellediği ifade edilir.⁸⁰ Ayrıca, İngiliz propaganda beyannamelerinde, Almanların Almanca bilmeyen Türkleri, Alman Hükûmeti adına yapılacak görevlendirmede Türkiye içerisinde bile görevlendirmeyecekleri konusu da işlenmiştir.⁸¹

İtilâf ve Hürriyet Fırkasının yayın organlarından olan Mücadele gazetesinin 6 Nisan 1916 tarihli nüshasında Berlin-İstanbul demir yolunun açılmasından beklenenin aksine yarar yerine zarar geldiği iddia edilmektedir. Zengin bir ülke olan Almanya'dan pek çok yiyecek ve sanayi mamullü ithal edildiği zannedilirken aksine İstanbul'dan Berlin'e vagonlar dolusu yiyecek maddesi gönderilerek Türk halkının aç ve perişan bir duruma düşürüldüğü anlatılmaktadır.⁸²

Yine İngiliz propaganda beyannamelerinde Almanya'nın savaştan galip çıkmasının Osmanlı Devleti içinde tehlikeli sonuçlar doğuracağı ve bu ülkenin Alman sömürgeci haline geleceği iddia edilmektedir.⁸³ 1 Ocak 1918 tarihli bir propaganda beyannamesinde, bu gelişmelere engel olma gücünün sadece Türk milletinde mevcut olduğuna değinilerek; "Almanlara müstemleke lâzımsa işte Afrika. Gitsinler müstemlekelerini zapt eden İngilizlerden silah kuvvetiyle kurtarsınlar. Biz neden kanımızla Prusya kralına başka yerden gasp ettiği arazi mukabiline kendi mülkümüzü hediye edelim." denilmektedir.⁸⁴ Sonuç olarak İngiliz propaganda beyannamelerinde Almanya'nın Türkiye'nin ilerlemesi için

⁷⁷ a.g.a.; BDH., K: 394, D:643-A/1559, F:1-9. K: 3471, D:195-A/150, F:8-13. K:5103, D:28/264, F:8.

⁷⁸ a.g.a.; BDH., K:394, D:643-A/1559, F:1-9. K: 3471, D:195-A/150, F:8-13. K: 5103, D:28/264, F:8.

⁷⁹ a.g.a.; BDH., K:5103, D:28/264, F:4.

⁸⁰ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:23.

⁸¹ a.g.a.; BDH., K:5103, D: 28/264, F:4.

⁸² a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:13-8.

⁸³ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:5-5.

⁸⁴ a.g.a.; BDH., K:394, D:643-A/1559, F:1-22.

değil bilakis çöküşü için çalıştığı kaydedilerek bu ülke ile ilişkilerin kesilmesi ve Almanların Türkiye'den kovulması fikri işlenmiştir.⁸⁵

İngiliz propaganda beyannamelerinde işlenen bir diğer konu da, Alman askerî islahat heyetlerinin de Osmanlı ordusuna hiçbir yararı olmadığı ve bu heyetlerin ülkeye gelmesinden sonra 800.000 askerinin hastalık ve yaradan kaybedildiği,⁸⁶ Almanlardan beklenen yardımların alınmadığı gibi Osmanlı Devleti'nin Almanlar tarafından kullanıldığıdır. 100.000 kişilik orduyla Osmanlı Devleti'nin yardımına geleceği ümit edilen Almanya'nın iki çürük gemi, 8 top ve küfe küfe kâğıttan başka bir şey göndermediği, buna karşılık Romanya, Makedonya, Galiçya ve İtalya'ya Osmanlı kuvvetlerinin sevk edilmiş olduğu ifade edilmiştir.⁸⁷

"Ey Osmanlılar! Ne kadar vakit daha Almanların yalanlarını dinleyeceksiniz?" başlığını taşıyan bir diğer İngiliz propaganda beyannamesinde ise Almanların Osmanlı Devleti'ne silâh yardımı yapmasındaki asıl amaç açıklanmaktadır. Burada, Almanların top ve tüfek göndererek Türkleri savaştırdıkları, Türk gençliğini kırdırarak kolayca Osmanlı ülkesini işgal etmek amacıyla olduğu ifade edilmektedir.⁸⁸

İngilizler tarafından Osmanlı Devleti'ne yönelik olarak hazırlanan propaganda beyannamelerinde işlenen konular ve kullanılan üslup özenle seçilmiş olup, dikkat çekmesine çok özen verilmiştir. Özellikle de beyannamelerde kullanılan ilk cümlelerin okuyucuda sonuna kadar okuma isteğini uyandırması için daha özenle seçildiği görülür. Bu cümlelerde genellikle Türk milletinin dinî, tarihî ve toplumsal değerleri ön plâna çıkmaktadır. Örneğin, "Osmanlı asker biraderlerimize" başlığını taşıyan ve 26 Eylül 1917 tarihinde, Ruslar tarafından 2. Ordu bölgesine atılan beyanname,⁸⁹ 10 Eylül 1917 tarihinde cephelerimize atılan ve "Ey Mazlum Askerler" başlıklı beyanname,⁹⁰ 23 Şubat 1916 tarihini taşıyan ve "Ey Osmanlı Askeri" başlığını taşıyan beyanname,⁹¹ 9 Temmuz 1917 tarihli ve "Türk Asker Arkadaşlarıma" başlığını taşıyan beyanname,⁹² 23 Şubat 1916 tarihinde İngilizler tarafından Çanakkale Grubu bölgesine atılan "Ey Osmanlılar" başlığını taşıyan beyanname,⁹³ Tanin gazetesinin 23 Ağustos 1917 tarihli basımında yer alan ve "Osmanlı Zabitanına Açık Mektup" başlığını taşıyan yazı,⁹⁴

⁸⁵ a.g.a.; BDH., K:3443, D: 189/1592, F:13-8.

⁸⁶ a.g.a.; BDH., K: 394, D: 643-A/ 1559, F:1-12. K:404, D:189/1592, F:31-1. K:4064, D:366/2, F:3-1.

⁸⁷ a.g.a.; BDH., K: 394, D: 643-A/1559, F:1-9.

⁸⁸ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:12-1.

⁸⁹ a.g.a.; BDH., K: 404, D: 189/1592, F:21-1.

⁹⁰ a.g.a.; BDH., K:4026, D: 213/237-13, F:1-63.

⁹¹ a.g.a.; BDH., K:3471, D: 195-A/150, F:19-1, 19-2. K: 404, D: 189/1592, F:22-6.

⁹² a.g.a.; BDH., K:394, D: 643-A/1559, F:1-1.

⁹³ a.g.a.; BDH., K:3471, D: 195-A/150, F:19-2.

⁹⁴ a.g.a.; BDH., K: 3471, D: 195-A/150, F:18-3.

19 Şubat 1918 günü Şam'da Cemal Paşa Caddesi'ndeki binaların duvarlarına yapıştirılan "Uyanalım zaman gelmiştir" ikazı bulunan ve memleketimizi yavaş yavaş işgal etmekte olan bu Almanlardan kurtaralım fikrini içeren beyanname,⁹⁵ 32 Mayıs 1917 tarihli ve 6. Fırka ile 15. Kolordu bölgelerine, 13 Haziran 1917 tarihinde de 3. Ordu ve 1. Kafkas Kolordusu bölgelerine atılan Arapça beyannamelerde "Bin senelik uykudan uyanınız" cümlesi ile bir başlangıç yapılmakta ve Arap milliyetçiliği fikri ve Türk düşmanlığı konusu işlenmektedir.⁹⁶

İngilizler bu beyannamelerde Türk askerlerinin iyiliklerini düşündüklerini ve hiçbir menfaat beklemediklerini izlenimi uyandırmaya çalışmışlardır. Genelde beyannamelerin sonunda Osmanlı askerleri ilticaya davet edilmektedir. Şöyle ki: "Ey asker! Emin ol ki, senin menafii hakikiyen bu taraftadır. Uyanınız! Bu münafık heriflerin ifsadına kapılmayınız. Sayemizde iltica edecek her Osmanlı eri için ağuşumuz açıktır. İstirahatını temin, hayatınızı tahlis ve evlât ve iyalinize bir an evvel kavuşmak için bundan gayri hiçbir çare yoktur. Cenabı- hak sizleri tenvir ile bu girdabtan halas eyleye"⁹⁷

Bu propaganda beyannamesinde "Ey Asker! Emin ol ki senin gerçek çıkarların bu taraftadır. Uyanınız! Şu arabozucu heriflerin bozgunculuğuna kapılmayınız. Himayemize sığınacak her Osmanlı eri için kucağımız açıktır. Dinlenmenizi sağlayarak, hayatınızı kurtarmak ve çoluk-çocuğunuza bir an önce kavuşmak için bundan başka bir çare yoktur. Allah sizi aydınlatsın ve bu tehlikeli anafordan kurtarsın" denilmektedir. Beyannamelerde iltica etmiş olan Osmanlı askerleri tarafından yazılmış olduğu izleniminin verilmek istendiği de görülmektedir. İltica etmiş olan Osmanlı askerleri tarafından yazılmış gibi gösterilen beyannamelerde "iltica"nın vatana bir ihanet olarak değerlendirilmemesi ve bunun haksızlıklara karşı bir tepki olarak yorumlanması ve görülmesi gerektiği anlatılmaktadır. "Silâh arkadaşlarınızdan bir Türk" imzasını taşıyan başka bir beyanname "Ben de yıllarca bir müddet yalnız kalbinde Türklük duygusu olarak sizinle yan yana döğüşüm. Ta Kafkasya'dan tutunuz da Romanya'ya kadar yalın ayak o kanlı izlerin arkasından koştum. Fakat artık anlamı olmayan bu haksız mücadeleden bıktım. Kanımızı emmekten başka bir şey yapmayan bu Almanlığın kurbanı olmaktan usandım. Ve şimdi köyümden çok uzakta, bu garip yerlerde sizi ve sizinle bebaber harab olup giden vatanımı düşünüp ağlıyorum."⁹⁸

Burada propaganda beyannamelerinin incelenmesinden çıkardığımız bir sonuç ise İngilizlerin hazırlayıp dağıtmış oldukları bütün propaganda beyannamelerinin, modern manada hazırlanmış olmasıdır. "Teslim" değil "bize

⁹⁵ a.g.a.; BDH., K:404, D: 189/1592, F:9. K: 4026, D: 213/2371, F:1-5.

⁹⁶ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:9-2

⁹⁷ a.g.a.; BDH., K: 3443, D:195/45, F:4-3. K:3438, D:26, F:9-2.

⁹⁸ a.g.a.; BDH., K:394, D:643-A/1559, F:1-9. K:3471, D: 195-A/150, F:8-13. K:5103, D:28/264, F:8.

iltihak"tan bahseder, tehditkâr veya ultiatom taşıyan sözlerden değil ikaz, öğüt ve teklif dolu sözlerden oluşur. Osmanlı askerlerini "korkak", "hain", gibi kulağa hoş gelmeyen tahrik edici sözlerle değil bütün ümitlerin kaybolması ve yapılan haksızlıklar nedeniyle zorunluluk gereği yapılması en makul işi yapan kahramanlar olarak niteler. Osmanlı askerlerinin yapabileceğinin ötesinde bir şeyler hiçbir zaman istenmemektedir. Yapılan her propagandada hem doğru olmasına hem de akla yakın (inanılır) olmasına özen gösterilmektedir. Bazen aleyhte olan durumlardan da bahsedilmek suretiyle güven sağlanmak amaçlanmıştır. Çoğu zaman seçilmiş olan doğrular söylenmektedir. İşlerine gelmeyen doğrulardan hiçbir zaman bahsedilmemektedir. Prestiji yüksek, hürmet edilen şahıs ve mefhumlara doğrudan doğruya taarruzdan devamlı surette kaçınılmıştır. Propaganda belgelerinde siyasî ve askerî faaliyetlerde sıkı bir koordinenin varlığı gözlemlenmektedir. Hedef hiçbir zaman tehlikede bırakılmamaktır. En iyi ve en çok istenen haberleri vermek suretiyle güven telkin edilir ve hedef kitlede bir ilgi uyandırılır. Propagandaların genelinde bir öğreticilik sezilenmektedir. Ülkenin içinde bulunduğu mevcut durum ve bu durumdan kurtuluş yolları sorular sorulmak suretiyle, okuyucusunun (hedef kitlenin) bilgisini artırma yolunda, onun menfaatlerine hizmet eder şekilde davranıyormuş gibi görünerek bir "vatanperver" edasıyla yazılmış, insan haysiyet ve şerefine kabul etmeyeceği teklif ve ifadelerden kesin bir şekilde kaçınılmıştır. İngilizlerin hazırlayıp cephelerimize attırdıkları beyannamelerde içerik açısından ve teknik açıdan gözlemlerimizi sıralayacak olursak:

1. Dikkat çekmek için büyük özen gösterilmiştir.
2. İlgi uyandırmak için kulağa hoş gelecek ve Osmanlı askerlerinin duygularına direkt hitap edebilecek güncel başlıklar ve cümleler seçilmiştir.
3. Bu başlıklar ve giriş cümleleri seçilirken arzu uyandırmak ve hedef kitlenin (Osmanlı askerlerinin) beyannameyi sonuna kadar okuması amaç edinilmiştir.
4. İstenen harekete sevk edebilmek için öğretici olmasına özen gösterilmiştir.
5. Propagandalarda kullanılan ifadeler sade ve Osmanlı askerlerinin anlayabileceği şekilde özlü ve anlamlı sözlerden oluşmaktadır. Bu amaçla da kısa ve güven verici ifadelerle Osmanlı askerleri üzerinde mutlak bir davranış değişikliği getirici (kandırıcı, hüviyeti haiz) bir sadelik ön plâna çıkarılmıştır.
6. Vatan, millet, namus, şeref gibi kelimelerle "namuslu vatan", "şerefli millet", "Ey Osmancığın temiz ve asil evlâtları", "Ey vatan dindaşlarımız ve asker kardeşlerimiz", "Kardeşlerimiz", "Ey suçsuz askerler", "Ey saygıdeğer askerler" vb. gibi yaldızlı ifadeler hedef kitleyi yani Osmanlı askerlerini tahrikte devamlı bir suretle kullanılmaktadır.

7. İngiliz menfaatlerine engel olan inanç ve kanaatlerin yok edilmesi ve zayıflatılması ki, bu durum beyannamelerde "Alman taraftarlığı ve İttihat Terakki Partisi yönetimine bir an önce son verilmesi ve yerine bir an önce İngiliz politikası doğrultusunda hareket eden bir çizginin izlenilmesi" şeklinde belirmektedir.

8. Yine propaganda belgelerinde, Osmanlı askerlerinin ve herkesin kabul gördükleri kıstasları aynen kabul ettirdiklerini fakat bunları kendi menfaatleri ve görüşleri ölçüsünde yeniden yorumlamak ve uygulama alanına koymak amaç edinilmiştir.

9. Osmanlı askerlerinin hoşuna gidecek, onların alışkın oldukları duygu, düşünce ve ifadelerin ve "Herkes bunu böyle kabul ediyor ve bu şekilde hareket ediyor. Bunun aksi hatalıdır ve zarar vericidir" tezine uygun ifadelerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

10. İma yolu ile de olsa Müttefikleri (özellikle yenilgilerden dolayı muhtelif bölgeler halkını dinî, siyasî ayrılıkları ve azınlıkları birbirleri aleyhine tahrik etmek suretiyle genel bir karışıklık, huzursuzluk ve güvensizlik yaratmak amaçlanmıştır. Bütün bunların sağlanması için de;

- a. Beyannamelerde yapılan propagandalarda; cevabı kendisi vermeden arzu edilen cevabı Osmanlı askerlerinin bulması için uygun ve düşündürücü sorular seçilmiştir.
- b. Örnekleme yöntemi ile olayların gelişimi ve muhtemel sonuçları gösterilmiştir.
- c. İslâm'ın ve Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine hizmet ettikleri ve Osmanlı askerlerinin duygularını paylaştıkları telkin edilmek istenmiştir.
- d. Hürmet edilen şahıs veya mefhumların desteğinden faydalanmak istenmiştir.
- e. Espriler ve gelişen gerçeklerle İngiliz menfaatlerine uygun fikirler telkin etmek ve bu fikirlere iştirak etmeyen (katılmayan) yönetimi, İttihat ve Terakki Partisi yönetimi "vatanın mezarını kazmakla" suçlanmakta ve "suça iştirak" etmemeleri için Osmanlı askerleri ikaz edilmekte ve kendilerine "iltica" etmeleri önerilmektedir. Böylece bu anlamsız savaşın daha kolay bir şekilde sonuçlanacağı ve savaştan çekilen askerlerin kendi memleketlerine ve ailelerine, çoluk ve çocuklarının yararına bir an önce dönebilecekleri hatırlatılmaktadır.
- f. Bu konuda kendilerine iltica eden Osmanlı askerlerinin yaşantıları, fotoğrafları ile birlikte desteklenerek anlatılmaktadır.
- g. İngilizlerin esirlere kötü muamele yaptıkları yolundaki Osmanlı askerleri arasında mevcut olan kanaate cevap vererek bu iddiaların Osmanlı subayları tarafından uydurulmuş yalanlar olduğu karşı propaganda metodu ile ifade edilir.

Yine, savaştan sonra firarilerin cezalandırılacağı yolundaki Osmanlı subaylarınca yapılan propagandaların boş sözler olduğu, savaşta kimin yaralanarak ve zaruretten esir düştüğü veya firar ettiğini bilmenin ve böyle bir ayırımı yapılabilmesinin mümkün olmayacağı çoğu kez ifade edilmiştir. Yine esirin iadesinin savaştan sonra taraflar arasında karşılıklı ilân edilecek olan genel affı takiben gerçekleştirilebileceği ve bu zamana kadar da mevcut yönetimin (İttihat ve Terakki Partisi yönetiminin) iktidardan düşmüş olabileceği⁹⁹ üzerinde durulmaktadır. Yine İngilizlerce hazırlanan ve cephelerimize atılan beyannamelerde, İstanbul gazetelerinde yer alan ve İngilizlerin Türk esirlere insanlık dışı bir muamelede (davranışta) buldukları yolundaki haberlere de karşı propaganda ve yalanlama metodu ile cevap verilmektedir. Bu beyannamelerde, Türk esirlerine hiçbir zaman kötü bir davranışta bulunulmadığı aksine hür ve mesut olarak iyi bir hayat geçirdikleri açıklanmaktadır.¹⁰⁰ İngilizler yine aynı konu dâhilinde Osmanlı Hükümetinin, gazeteleri baskı altında tuttuğunu ve sansür uyguladığını bu nedenle de gazetelerin doğru haber yazmadıklarını iddia ederler.¹⁰¹ Hatta bunu biraz daha abartarak Türk gazetelerinin denetiminin Almanların elinde bulunduğunu söylemekten de geri durmazlar.¹⁰² Bir başka beyannamede ise Osmanlı Devleti tarafından İngilizler eline geçen esirlere kötü kavranıldığı ve bu esirlerin katledildiği yolundaki iddialara fotoğraflama yöntemini kullanarak cevap verirler. “Oldukça önemli sayıdaki Osmanlı askerlerinin kendilerine sığındığını (iltica ettiğini), “refah ve saadet içinde zamanlarını geçirdikleri” anlatılıp, Osmanlı askerlerinden çocuklarını ve kendisini dört gözle bekleyen ailesini düşünerek Almanların ve İttihatçıların kötü oyunlarına katılmamaları (iştirak etmemeleri) teklifinde bulunulur. Beyannamelerin hemen hepsinin sonunda Osmanlı askerleri ilticaya davet olunur.¹⁰³ İngilizler, Osmanlı askerlerinin esir kamplarındaki yaşayışlarını gösteren fotoğrafları cephelere bırakarak, bu esirlerin son derece rahat ve mutlu oldukları izlenimi ve mesajını vermeye çalışmışlardır. Fotoğraflarda topluca namaz kılan Müslüman esirler ve ibadethaneler de özellikle gösterilmiştir.¹⁰⁴ 23 Aralık 1915 tarihinde Seddülbahir bölgesine bırakılan beyannamelerde ise isim ve alayları da yazılan 18 Osmanlı askerinin imza, mühür ve parmak izleri bulunmaktadır. Bu beyannamede de İngiliz ve Fransızların ellerinde bulunan esirleri son derece mükemmel yedirip, içirdikleri, hastaların ve yaralıların özenle tedavi edildikleri¹⁰⁵ karşı propaganda –bilgilendirme ve fotoğraflama metodu ile belirtilmektedir.

⁹⁹ a.g.a.; BDH., K:383, D:644/1525, F:2-1.

¹⁰⁰ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:4-4.

¹⁰¹ a.g.a.; BDH., K:4384, D:128/71, F:9-15.

¹⁰² a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:1-3.

¹⁰³ a.g.a.; BDH., K:3443, D:195/45, F:4-3.

¹⁰⁴ a.g.a.; BDH., K:394, D:643-A/559, F:1-16,1-17.

¹⁰⁵ a.g.a.; BDH., K:1-18, D:1-19, F:1-20.

İngilizleri destekleyen Arap basınınca da fotoğraflarla Osmanlı askerlerinin esir olmasına karşılık, bir esirin yaşadığı gibi değil son derece hayret edilecek bir durum ama lüks içinde yaşamlarını sürdürdükleri, sürekli olarak haber yapılmaktadır. Böylece Arap kamuoyuna da İngilizlerin İslâm'a ve İslâm dünyasında ne kadar saygılı oldukları, hizmetleri ve savaşın anlamsızlığı anlatılmak istenmiştir. İngilizler de Arap basınının bu haber ve yorumlarını hazırlamış oldukları beyannamelerde kullanmışlardır. Böylelikle güven telkinini bir kat daha artırma yoluna girdikleri belgelerin incelenmesinden anlaşılmaktadır.

II. Osmanlı Devleti'nin Karşı Propaganda Faaliyetleri

Osmanlı devletine karşı yürütülen müttefik propagandasına Osmanlı Devleti'nin başlangıçta sadece cevap niteliğinde karşılık verdiklerini, savaşın ilerlemesiyle birlikte Almanların da etkisi ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın da çalışmalarıyla karşı propaganda atağına geçilmiştir. Bu durum, sunulan taktik propaganda örneklerinde açık bir şekilde görülmektedir. Bu amaçla, Osmanlı propaganda beyannamelerinde I. Dünya Savaşı'nın nedenleri açıklanmıştır. Beyannamelerde ifade edildiği şekli ile; Rusya, İngiltere ve Fransa'nın bütün dünyaya hakim olma ve bütün milletleri hakimiyetleri altına alma istekleri, yine, bu devletlerin, Müslümanları esir ederek, onların dini inançlarına son verme ve İslâmiyet'i ortadan kaldırmayı istemeleri gibi nedenlerle Osmanlı Devletinin yedi cephede birden savaşmak zorunda kaldığı ifade edilmekte ve bu cepheler, Kafkasya, Irak, Arabistan, Mısır, Bahr-ı Sefid, Adalar Denizi ve Karadeniz diye sıralanmaktadır. Böylelikle, müttefiklerin ve muhaliflerin iddia etmiş oldukları Osmanlı Devleti'nin anlamsız yere savaşa girdiği düşüncesi boşa çıkartılmak istenmiştir.¹⁰⁶ Yine, Osmanlı propaganda belgelerinde, İngiliz ve Rus beyannamelerinde çok eleştirilen cihat konusu da işlenmiştir.¹⁰⁷ Bunlardan başka, İngilizlerin hazırlayıp cephelerimize atmış oldukları ve Türk yenilgilerini konu alan beyannamelere yanıt niteliğinde hazırlanan ve Türk başarılarını konu edinen karşı propaganda belgelerine de rastlanmaktadır.¹⁰⁸ Ayrıca İran'a ve Kafkasya cephesine yönelik Osmanlı propaganda beyannamelerinin hazırlandığını görmekteyiz.¹⁰⁹ Müttefikler kadar sık olmasa bile, Osmanlı Devleti'nin de Urduca, Gurka ve Hint lisanlarında propaganda beyannameleri hazırlayıp, İngiliz etkisi altında bulunan milletlerin Müslüman askerlerini etkilemeye çalışmışlardır.

Müttefiklerin propaganda olanak ve araçların genişliği, Osmanlılara göre propagandanın daha etkin kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Belgelerin incelenmesinden bu durum kolaylıkla anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum, İtilâf

¹⁰⁶ a.g.a.; BDH., K:4384, D:128/71, F:9-5

¹⁰⁷ a.g.a.; BDH., K:3665, D:288, F:21-4

¹⁰⁸ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:29.

¹⁰⁹ a.g.a.; BDH., K:404, D:189/1592, F:26,26-1.

Devletleri'nin atmış olduğu bildiri sayısının fazlalığından da anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin istihbarat ve propaganda tekniği açısından zayıf olmasının önemli nedenlerinden birini de maddi olanaksızlıklar oluşturmaktadır. İstihbarat amaçlı, çok basit, önemsiz ve ucuz olan bazı araç ve gereçler dahi bulunamamakta idi. Bildirileri düşman hattına atacak uçak ve balon gibi vasıtaların çok az olduğu anlaşılmaktadır. Hatta, havadan atılan bildirilerin suya düşüp zarar görmelerini ya da yırtılmalarını önlemek için kullanılan teneke kutu ve kavanoz gibi basit gereçler dahi bulunamamakta idi. Bu durum, Çanakkale Müstahkem Mevzi Komutanlığı'nın 5. Ordu Komutanlığına yazmış olduğu 29 Haziran 1915 tarihli bir belgede kendini göstermektedir. "Tayyarelerle düşman mevzilerine atılmak için Başkomutanlıktan gönderilen beyannamelerin İngilizce olanları tamamen kavanozlara konularak Arı burunu ve Seddülbahir bölgelerine atılmıştır. Fransızca ve Urduca olanların bir kısmı, Gurka lisanında olanların az miktarı kavanoz bulunamadığı için atılmamıştır"¹¹⁰

Yine bu dönemde titiz bir şekilde yürütülen karşı istihbarat ve casusluk faaliyetlerinin bir sonucu olarak, İngiliz birliklerinden kazanılan Müslümanların sorgulanmaları sonucunda elde edinilen bilgiler de önemlidir. Örneğin; 25 Ekim 1915 tarihinde, Aziziye'deki İngiliz Ordusu'ndan Türk Süvari Tugayına iltica eden Şir Alim ve Baluc Han isimli Hintli Müslümanlarını sorgulanması sonucunda elde edilen bilgiler. Bu kişilerin sorgulanması sırasında toplam 22 soru-sorulmak suretiyle; İngilizlerin hedefleri ve ne kadar kuvvetleri oldukları, kendilerine destek veren aşiret kuvvetlerinin miktarı, herhangi bir saldırı hazırlıklarının olup olmadığı, ulaştırma için hazırlık yapıp yapmadıkları, Kutülammare'de vermiş oldukları kayıpların miktarı, su kaynakları, kuvvetlerinin buldukları yerler, lojistik destekleri, Türk Ordusu tarafında bulunan aşiretlerin kazanılması konusundaki çalışmalarının olup olmadığı, casusluk amacıyla Kərbela ve Bedre'ye adamlar gönderip göndermedikleri, aşiretlerin İngiliz ordusunun gerilerine taarruzda bulunup bulunmadıkları, eğitim yapıp yapmadıkları, hangi zamanlarda ve hangi saatlerde kaç saat eğitim yaptıkları, İngiliz birliklerinin savaşa nasıl gönderildikleri, ateş hattına girdikten sonar nelerin yapıldığı, İranlılarla muharebelerin yapıp yapılmadığı, Aziziye'de ne kadar sure yetecek erzak ve cephanenin olduğu, İngiliz Başkomutanının kim olduğu ve karargâhının nerede bulunduğu, muharebe sırasında ne kadar kuvvetlerinin görev yaptıkları, Çanakkale Muharebeleri hakkında bilgi alıp almadıkları öğrenilmiştir.¹¹¹

¹¹⁰ a.g.a.; BDH., K:3438, D:26, F:12

¹¹¹ a.g.a.;K:3680, D:360/62, P:10-19

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte etkisini hissettiren propaganda faaliyetinin öncüleri olarak İngiltere ve Almanya'yı görmekteyiz. Başlangıç itibarıyla Almanya kendisinin kesin olarak galip geleceğine inandığından propagandaya gereken önemi vermemiş, İngiltere tarafından yürütülen propaganda faaliyetlerini de tarihi gerçekleri saptırmak şeklinde yorumlamıştır. Bu nedenle savaş boyunca propaganda faaliyetinin yönlendiricisi İngiltere olmuştur.

İngiliz propaganda faaliyetlerinin yürütülmesinde akılcı ve geleceği de düşünen bir politika izlemiştir. İngiliz propaganda faaliyetleri yürütülürken toplum psikolojisi gözlemlenmiş; tarafların menfaatleri doğrultusunda güncel ve istihbarata dayalı propaganda usulleri kullanılmıştır.

İngiliz propaganda faaliyetlerinin yürütülmesinde toplum psikolojisini kendi amaçlarına göre kullanma metotları toplumun bilincine ve şartlara göre değişmektedir. Bazen hoşgörü bazen cesaret göstererek öne çıkma ve tepki göstermek şeklinde belirmektedir. Bazen heves kırma, yenilgiyi teşvik ederek, bozgunluk, umursamazlık, düşmanlık ve işbirliği yapmama anlaşmazlık, cayma, panik, yıkıcı faaliyetler ve direnme teslim olma, iltica etme, kaçma gibi bölücü psikolojik hedefler kullanılmıştır. Heves kırma, bozgunculuk ve umursamazlık psikolojik hareketi yürüten ülkenin çıkarları için tehlikeli amaçları olan ulusal amaçları destekleyen grupların etkinliklerini azaltmak için hedef alan kitlenin morali çökertilmek istenmiştir. Düşmanlık ve iş birliği yapmama, propaganda yapılmak istenen ülkenin kendisine düşman olan ulusal ve yerli idarenin ideolojisi politikasına karşı inançsızlık yaratmak amacıyla kullanılmıştır. Bütün bunlar yapılırken tek bir şey hedeflenmiştir: o da sonuçta başarıya ulaşmak.

İngiliz propagandasının birinci derecede hedefi" dünya kamuoyuna savaşı başlatan tarafın Almanya olduğuna kendilerinin ise bu savaşta haksızlığa uğrayan mağdur durumdaki ülkelerin haklarını korumak için girmek zorunda kaldığı" na ikna etmektir. Bu ikna aşamasında her türlü askerî olay propagandaya hazırlık amaçlı kullanılmıştır. Böylelikle Almanya'ya karşı dünya kamuoyunda bir tepkinin oluşması yönünde ilk adımlar atılmıştır. Daha sonra ise Almanya'ya ve müttefiklerine uygulanacak propagandanın esasları belirlenmiştir. Bu esasların belirlenmesinde ülkelerin siyasî, askerî, iktisadî durumları ayrı ayrı ele alınarak İngiliz çıkarları açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda İngiliz propaganda faaliyetleri açısından Osmanlı Devleti de İttifak devletleri bloğunda propagandaya en uygun ve duyarlı hedef olarak görülmüştür. Bu doğrultuda korkunç bir propaganda saldırısına uğramıştır. Bütün olumsuzluklarına rağmen, Osmanlı Devleti İtilâf devletlerinin taktiklerini kısa sürede kavrayarak karşılık vermeye çalışmışlardır. Ancak, Psikolojik harbin iki ana unsuru olan istihbarat ve propaganda birlikte geliştikleri takdirde başarılı olurlar. Bu kapsamda, propaganda

istihbarat faaliyetlerinin bir koludur. Dolayısıyla istihbarat faaliyetlerinin güç ve imkânları doğrultusunda propaganda etkinliklerinde bulunulacağı şüphesizdir. Bu bağlamda profesyonel personel ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Almanlarla yakın temasa geçinceye kadar bu anlamda ciddi bir oluşumu bulunmamaktaydı. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin İtilâf devletlerine karşı yürüteceği istihbarat ve propaganda faaliyetlerinde mutlak başarı beklemek bir yerde haksızlık olacaktır. Ancak bunu kendi imkân ve ölçüleri dahilinde yapacaktır. Bunda da başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü cephede savaşan askerin bazı istisnalar dışında hiç bir zaman moralinin bozulmadığını canla başla mücadele ettiğini görmekteyiz. Zaten öyle olmasa idi yapılan propaganda bombardımanı sonucunda silâhını teslim eder ve mücadele vermezdi. İtilâf devletleri de boş yere savaşmadan çok rahat bir şekilde Çanakkale'den geçebilirlerdi. Çanakkale'yi geçemediklerine göre bu cephede yapılan propaganda faaliyetlerinin etkisini yeterince hissettiremediği sonucuna ulaşılabiliriz.

Ekler: İngilizler Tarafından Atılan Bildiri Örnekleri

Silâh Arkadaşlarıma

Her nasılsa birkaç gün evvel İngilizlere esir düştüm.Görmekte olduğumuz muamele-i nazikane bizim orada zannettiğimizden bütün bütün aksine bulunmaktadır.Birkaç satırla bunu sizlere bildirmeği vicdaneñ bir borç addederim.Vakta ki,teslim olduğumda,beni birkaç kumandan huzuruna çıkardılar.Her biri ayrı ayrı hediyelerle taltif etti.Sigara paketlerini, çay, reçel vesaire takdim ettiler.Yolda zabitan ve efrad beni bir kardeş gibi, samimiyetle selamladılar. Ve nasıl memnun edeceklerini bile soruyorlardı.Nihayet İmroz Adası'na sevk olunduk. Burada,bizden pek çok arkadaş var.Hepsine yeni çamaşır elbise ve kundura verilmiş.Beşer beşer mahrutı çadırlara taksim edilmişler.Yatmak için, insan başına,üçer battaniye tevzi' edilmiştir.İngilizler „Osmanlılar hakkında hiçbir garaz beslemiyorlar.Yalnız,Almanların kurbanı olduğumuzu söylüyorlar.Mühimmat-ı harbiyyece fevkalade hazırlıkları vardır.Arkadaşlardan bazıları harbin hitamından sonra,esirlerin iadesinde cezaya uğramalarından korkuyorlardı.Bu hususu İngilizler herhalde te'min edeceklerdir.Bunun için kat'iyen endişe edilmesin.

Yevmî her nefere verilen erzak listesidir.

Dirhem

Şeker	50
Çay	20
Pirinç	75
Et	150
Patates	60
Sebze	75

Bir tane ekmek,iki günde bir kutu reçel vesaire.Ve'l hasıl bütün arkadaşlar burada rahat bir suretde ömür geçirmekte ve sizlerin dahi yakın vakitte kurtulmanızı temenni ile arz-ı selam iderler.*

Üsera-yı Osmaniye'den

Sıhhiye Ser Çavuşu

M.C.

Başkomutanlık Yüce Katına,

Düşman uçağının Büyükanafarta köyü yöresine ve askerlerinin de Anafartalar ve Güney Grubu Komutanlıkları bildirilerden birer kopya ile, 6 ncı Tümen Cephesine attığı bir kağıt parçası ilişik olarak sunuldu.

Yine anılan Tümen cephesine atılarak bir kutu paketinde ele geçirildikten sonra sağlık yüce başkanlığına şu anda sunulduğu arz olunur.*

Ey Osmanlılar Almanya, Almanlar ve Alman İmparatoru hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Türkiye'nin himayesini vaad eden kimdir?

-Wilhelm'in Türkiye'yi himaye ittiğini vaadiddiği andan itibaren, Türkiye kaç vilayet kayb itdi?

-Oniki.

* Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu;K:3437,D:157/23,F:13-3.

* Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu;K:3437,D:157/23,F:23'ün, günümüz Türkçesine çevrilmiş hali.

Wilhelm'in Osmanlı Ordusu'nu tazyik için gönderdiği, generallerin tarih-i muvasalatından beri hastalık ve yaradan telef olan askerın adedi ne kadardır?

-800.000.

-Türkiye'yi İngiltere ile harbe icbar itmek için, Enver Paşa'ya rüşved virdiren kimdir?

-Wilhelm.

-Ölü cesetleriyle harabedelerden başka Türkiye bu harbden ne kazandı?

-Hiç.

Türk Vatandaşlarının İyiliğine bir Çağrı.

Arkadaşlar!

Esir düştüğüm günden beri ve özellikle bu soğuk günlerde ne kadar rahat ve mutlu bir ömür geçirdiğimi bir kardeş gibi size iletmeyi kutsal bir görev sayıyorum.

Kardeşler, arkadaşlar siperlerde bulunduğum günleri andıkça vücudum titriyor. Siperlerde yiyecek maddelerinin azlığı, soğuğu ve üstlerden zincirleme olarak görülen vanşice hareketler özetle çekmekte olduğunuz çeşitli saldırı ve yoksulluğu göz önüne getirdikçe üzüntü duymadan yapamıyorum. Düpedüz kan ağlıyorum. Buraya gelir gelmez bana derhal sıcak çay, bol bol yiyecek maddeleri, tatlı ve sigaralar verildi. Battaniyelerin, yünden elbiselerin ise sınırı yok. Nihayet ömrümde benzerini görmediğim rahatlığa burada kavuştum. Bir baba kendi çocuğu için bundan fazla bir şey istemez ve yapamaz! Büyükten küçüğe varıncaya kadar herkez bize kardeşçesine davranıyor. Din ve mezhebimize her açıdan saygı gösteriliyor. İngilizler bize düşman olmak şöyle dursun, hakikatte en ciddi dostlarımız imişler. Yazık ki, o saadeti değerlendirmeyen kardeşlerin kalben dilediğim bir şey varsa o da sizin de benim gibi rahatlığınızı sağlamanızdır. O halde bu sefil durumunuzdan bir an önce yakanızı kurtarmanın çaresine bakınız. Fırsatı geri tepmeyerek buraya geliniz! Bu büyük ve insanlığı seven milletin kucağına atılmız! Sizi Yüce Allah'a emanet eder; esenlik ve rahatınıza dua ederim.*

6 Kasım 1915

İmroz Adası'ndaki savaş esirlerinden
Vatandaş ve silah arkadaşınız

* Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu;K:3437,D:157/23,F:23-5'in günümüz Türkçesine çevrilmiş hali.

INTELLIGENCE AND PROPAGANDA IN THE GALLIPOLI CAMPAIGN

ABSTRACT

Both intelligence and propaganda are key activities to be carried out in order to win a war. Having previously been used merely against enemy actions, intelligence and propaganda are becoming more commonplace and through trade and commerce are entering our daily lives. With the help of intelligence, which has a close relationship with the existence of a nation, it is possible to prevent many undesirable events by obtaining information about the enemy's intentions and goals at an early stage, as well as its capacity. Any state that wants to avoid losses to its armed forces or weaponry must learn the enemy's capability and plans then commence propaganda accordingly.

Propaganda has international characteristics in terms of its target. The aim is to reach one or more of the following:

- 1.A nation's own people
- 2.The populace of its allies
- 3.The public of its enemies
- 4.People living in neutral states

The most well known means of competing in international relations are diplomacy, trade and war. However, after the second half of the twentieth century, in which the world had faced two extensive wars, it was realized that diplomacy and trade were not enough to compete. It also became clear that wars could cause terrible outcomes. A new method, called psychological warfare, was therefore found and organized like a government service.

Intelligence activities involving trickery and obtaining information about the enemy, and thereby causing the enemy to collapse from within, have been used for centuries. In the early sixteenth century, services carried out to keep the Catholic faith safe and developed as well as to analyze the social and religious life of the Ottoman Empire, the most powerful representative of the Muslim world, were organized under the name of propaganda. In the nineteenth century, propaganda activities were assumed as a government service by some countries. Early in the twentieth century, however, they took on an independent status, beyond activities to gather information. To weaken enemies, it started to be used as a means of affecting and directing the public opinion of neutral states. In wartime, propaganda was organized with such missions as misleading or provoking the enemy. After the war, propaganda was used as a means of getting society to adopt new life styles. By using propaganda effectively and productively, National Socialism and Fascism

caused Nazi Germany and fascist Italy to appear on the world stage. During the Second World War, propaganda was seen as the key effective psychological method to reach its aim for any country. Therefore, it benefited from the outcomes of science, art and technology and then was organized in advance.

Allied Propaganda Against The Ottoman Empire

In the wake of the Ottoman Empire entering the war, the government of India prepared and published a leaflet. In this leaflet, it was made clear that Turkey had launched a war intentionally and without reason. It called upon people to maintain their loyalty to Britain and to do whatever they could to prove that loyalty. This duty was assumed as a religious obligation for every Muslim.

After that leaflet, a new one aimed particularly at the Arabs was announced by Britain. In this leaflet, the close relations between Britain and the Arabs were emphasized, however, it was also stressed that the only provision for maintaining that friendship was for the Arabs to have the same feelings. It was also pointed out that Britain had tried to help the Arabs by sending grain, but that this had been prevented by Turkish and German officials.

Since the Ottoman Empire had declared a holy war against the Allies and wished to provoke the Muslim world, a colony of Britain at that time, to widen the war against Britain, and to end its advance, especially in the Middle East, Britain tried to end Indian Muslims' interest in Turkey and to turn their allegiance towards Britain. To achieve that goal, some leaflets written in local languages - Arabic for Iraqi tribes, Persian for Persian tribes and Hindu for Indian Muslims - were prepared and published. In these declarations it was stated that Germany would exploit the war and it should not be seen as a holy war. Germany was described as an imperial state and accused of being the main obstacle to development. At the same time, Britain, which had taken measures against the idea of a holy war in its colonies, launched propaganda to confuse Turkish soldiers in the front line. It said that Germany was in a very difficult situation. By pointing out that Germany would lose the war, Britain tried to undermine Turkish soldiers' morale.

It is clear that propaganda can be carried out by different means and methods. During the First World War, both Britain and the Ottoman Empire used brochures, leaflets and letters in their leaflets. Through airplanes and balloons, both parties threw many brochures and declarations into the other's region. On one hand, Britain tried to be successful by embarking on armed conflict. On the other hand, they continued psychological warfare against Turkish soldiers and benefited especially from tactical propaganda.

The goal of tactical propaganda is to weaken soldiers' capacity for defense and as a result, to deter them from fighting. Tactical propaganda is also carried out to keep civilians from joining the war. The points frequently made in successful tactical propaganda are; failure and heavy casualties among the enemy forces, shortage of supplies and equipment, the enemy's inexperienced and unqualified officers, economical difficulties in the enemy's country. All these were used very effectively in declarations by Britain. It was also made clear that Britain behaved in a very friendly manner toward prisoners of war. By preparing and publishing such declarations, they tried to force Turkish soldiers to submit British forces. Due to the fact that to appeal to the eye is critical in tactical propaganda, Britain used photographs of prisoners of war in good conditions, as well as caricatures. Printing techniques were generally used to prepare such kind of notes. However, real photographs were sometimes used.

While considering those brochures and leaflets used by Britain, we can say that:

1. Great attention was paid to text of the brochures.
2. Topical subjects and statements addressing the feelings of Turkish soldiers were chosen to arouse attention.
3. They were prepared in an instructive manner to direct people towards desired actions.
4. Simple and meaningful statements were used in order to address everybody.
5. Thought-provoking questions were asked by which Britain forced the Ottoman soldiers to find the answers, rather than giving the replies directly.

Ottoman Empire Propaganda Against The Allies

When the Allies started to use propaganda against them, the Ottoman Empire merely tried to reply to them. However, through the influence of Germany and by the efforts of the Teşkilat-i Mahsusa, it began to use propaganda as effectively as the Allies and prepared leaflets. In these, the reasons for the war were explained clearly. It was stated that Russia, Britain and France had wanted to take control of the whole world and to end the Muslim religion. To prevent this catastrophe, the Ottoman Empire had entered the war. In addition, victories of the

Ottoman forces were pointed out in order to refute claims by the Entente Powers that the Ottoman Empire had suffered terrible casualties and would lose the war.

Compared to the propaganda of the Allies, it can easily be said that the Ottoman Empire had much more limited opportunities. The main reason was financial difficulties. The Ottoman Empire had few means such as planes and balloons from which to throw out the declarations. It even had a shortage of tins and pots used to keep these declarations from being torn.

The other important activity was key information gained through espionage. Vital information such as the aims, capacity, water sources, training programs of British forces, strength of the tribes that supported Britain, and whether they were making preparations to attack, was gained by asking 22 questions during the interrogation of captured Muslims who were serving in the British army.

Conclusion

The leading forces in carrying out propaganda during the First World War were Britain and Germany. In the early stages of the war, Germany didn't pay sufficient attention to propaganda since it was sure that it would win. Britain, on the other hand, followed a very logical course and considered the psychology of the community in its propaganda.

The fundamental aim of British propaganda was to persuade the whole world that the power which had started the catastrophic war was Germany. It always stated that it had been forced to enter the war. After protesting against Germany, it determined the principles of its activities by considering the political, military and financial circumstances of the Central Powers. The Ottoman Empire was seen as the most appropriate country for propaganda and it then faced a terrible propaganda attack. Since professional personnel were needed to counter those activities, and due to the fact that intelligence and propaganda as the two main elements of psychological warfare must be carried out together, the Ottoman Empire had a lot of difficulties. Given the bad condition the Ottoman Empire was in, however, it can be said that it was successful.

CANAKKALE BOĞAZI HATIRLARI

...

...

...

...

...

...